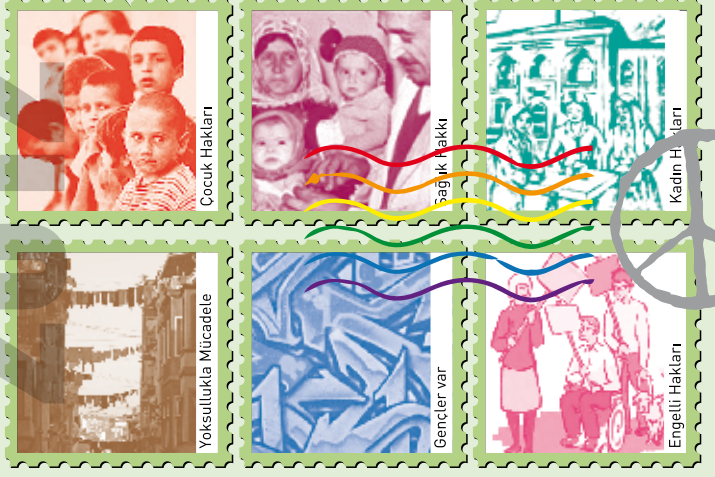

Gönderen

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu

2012

Sayın

Milletvekili

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Ankara

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu, Türkiye’de kadın, çocuk, gençlik, engelli, sağlık ve sosyal haklar alanlarında çalışan hak temelli 57 STK’nın kamu harcamalarını izlemek için bir araya gelerek kurdukları bir platformdur.

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu, parlamentonun kendisine verilen en önemli görev olan vatandaşlardan toplanan vergilerin harcanma sürecini izlemeyi, bu sürecin şeffaf olması için çalışmayı ve sosyal harcamaların artırılması ve etkin kullanımını savunmayı amaçlamaktadır.

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu,

- şeffaf ve hesap verebilir çoğulcu demokrasiden yana,
  - siyasi partiler, hükümet ve devletlerden bağımsız,
  - hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlükler, barış, farklılıklara saygı, ifade özgürlüğü gibi evrensel değerleri benimseyen,
  - katılım, diyalog ve uzlaşma kültürüne bağlı,
  - çevreye saygılı,
  - her türlü ayrımcılığa karşı,
  - hiçbir din, siyasi, etnik vb. görüşün propagandasını yapmama ilkelerini benimseyen
- bir platformdur.

www.kahip.org

Ekim 2012

Sayın Milletvekili

**Bu yıl, 57 sivil toplum kuruluşu ve sivil oluşumun üye olduğu
Kamu Harcamalarını İzleme Platformu** olarak sizlere bu mektubu yazıyoruz.

Bizler 2010 yılından beri kamu harcamalarını izliyoruz. TBMM’de sürdürülen bütçe görüşmelerinde, kamu idarelerinin bütçeleri ayrı ayrı incelendiği için birçok idare üzerinden kaynak aktarılan “sosyal korumaya, çocuğa, gençliğe, engelliye yönelik harcamaları” milletvekillerinin izleyemediklerini gördük.

Bizler Kamu Harcamalarını İzleme Platformu olarak; sosyal denge amacıyla uygulanan politikalara ayrılan kaynakların izlenmesinin, politikaların etkinliğinin ve alternatiflerinin tartışılabilmesi açısından kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz. O nedenle, size yolladığımız bu mektupta, kamu kaynaklarından sosyal korumaya, çocuğa, gençliğe, eğitime, engellilere, adalete, askeri ve içgüvenlik harcamalarına ne kadar pay ayrıldığına yönelik yaptığımız izlemenin sonuçlarını paylaşmak istiyoruz. Geçen yıllarda elinize geçen iki mektubumuzdan sonra bu üçüncü mektubumuzu sizlere yollamayı platformumuzun bir görevi olarak kabul ediyoruz.

Umuyoruz ki, kamu harcamalarının çeşitli alanlar arasındaki dağılımının şeffaf olması, yıllar itibariyle izlenebilir olması, sizler tarafından TBMM’de yapılacak olan politika tartışmalarının daha etkin olmasına katkıda bulunur.

Kamu harcamalarına ilişkin yaptığımız izleme çalışmalarını ve elde ettiğimiz sonuçları ve önerilerimizi üç yıldır olduğu gibi, bundan sonraki yıllarda da sizlerle ve kamuoyuyla paylaşacağız.

Saygılarımızla,

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu

SOSYAL KORUMA ALANINDA YAPILAN KAMU HARCAMALARI

Türkiye’de Genel Devlet kapsamındaki kurumları (mahalli idareler hariç) sosyal güvenlik, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımları içine alan sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranı 2006-2008 yılları arasında % 11,5 civarından, 2010 yılında % 12,87 civarına yükselmiştir. 2011 yılında gerçekleşmesi % 13 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, kriz yılı olan 2009’da gerçekleşen (% 13,49) sosyal koruma harcamaları dışında daha önceki tüm yıllardan daha yüksek bir gerçekleşmedir. 2012 Ocak ayında kanunlaşan bütçe gerçekleşirse oran % 12,9 olacaktır. Ancak 2014 yılı için küçük bir düşüş planlandığı görülmektedir (**Tablo 1**).

TÜRKİYE’DE 2011 YILINDA, SOSYAL GÜVENLİK, SAĞLIK, SOSYAL YARDIM VE HİZMETLERİNİ KAPSAYAN ‘SOSYAL KORUMA HARCAMALARI’NIN GSYH İÇİNDEKİ PAYI % 12,87’DİR VE MUTLAKA ARTMASI GEREKİR.

Sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranının, 2010-2011 döneminde, % 13 civarına yükselmesi ve 2012-2014 dönemi için en az bu oranda kalmasının planlanması olumlu bir gelişmedir, ancak ortalama % 13 civarında kalan bir sosyal koruma harcaması oranı Türkiye için çok yetersizdir. Bu oran, birçok ülkenin sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranı ile karşılaştırıldığında da oldukça düşük kalmaktadır. En son yayınlanmış Eurostat verilerine göre AB(27) ülkelerinin sosyal koruma harcamalarının 2009

27 AB ÜLKESİNİN SOSYAL KORUMA HARCAMALARININ GSYH’YA ORANI ORTALAMA % 29,5’TİR.

yılında GSYH’ya oranı % 29,5’tir (mahalli idareler dahil). 2009 yılında Türkiye’nin sosyal koruma harcamasının GSYH’ya oranı ise % 13,5 ile kısıtlıdır (mahalli idareler hariç). Karşılaştırmayı güçlendirmek amacıyla mahalli idarelerin resmi yayınlanmış sosyal koruma harcaması

eklendiğinde bu oran % 13,63’e çıkmaktadır. Sosyal yardım harcamalarını kayıt altına almaktaki sorunlar dikkate alınarak mahalli idarelerin resmi sosyal yardım harcamaları iki katı artırıldığında bu oran 13,69’a, dört kat artırıldığı zaman 13,81’e çıkmaktadır. 2009 yılında mahalli idareler dahil Çek Cumhuriyeti’nin sosyal koruma harcamaları 20,4; Polonya’nın 19,7; Bulgaristan’ın 17,2; Romanya’nın 17,1’dir.

Sosyal koruma harcamalarının gelecekteki seyri ile ilgili öngörülere baktığımızda, 2012-2014 arası dönem için bir artış öngörülmediği anlaşılmaktadır. Türkiye’nin en azından satın alma gücü paritesine göre kişi başına milli gelirinin daha yüksek olduğu Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerin sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranına çıkabilmesi için sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranını % 17’ye çıkarabilmelidir.

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIMA YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Sosyal güvenlik, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar gibi sosyal koruma harcamalarının alt kalemlerine baktığımızda, 2011 yılı için sigorta ve emeklilik ödemelerinin GSYH’ya oranının % 7,6; sağlık harcamalarının GSYH’ya oranının % 4,44 civarında gerçekleştiğini görüyoruz. Sosyal hizmetler ve sosyal yardıma yapılan harcamalar ise GSYH’nın % 0,93’ünde kalmaktadır. % 0,93 oranına, sağlık harcamalarının içinde yer alan yeşil kart harcamalarının oranı olan % 0,40 eklendiğinde yoksullar için yapılan harcamaların GSYH’ya oranı ise 2011 yılı için % 1,33 civarında olmaktadır (**Tablo 2**). 2011 yılındaki sos-

yal hizmet ve sosyal yardım harcamasında Van depremi nedeniyle geçici bir artış olmuştur. O nedenle 2012 yılı için yorumlarsak, sosyal yardım ve sosyal hizmet harcamasının GSYH'ya oranı % 0,80; yoksullara yönelik sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı eklendiğinde yoksullar için yapılan harcamanın GSYH'ya oranının % 1,1 olarak kanunlaştığını ve 2013 ile 2014 yıllarında artırılmasının öngörülmediğini görebiliriz (**Tablo 2**). Türkiye'deki sosyal koruma harcamalarının içinde, özellikle sosyal güvenlik kapsamında olan ya da sigortası olup işsiz kalmış olanlara yönelik harcamaların önemli bir yer tuttuğunu, prim ödememiş yoksul kesime yönelik harcamaların payının ise çok düşük kaldığını ve bunun yoksullar aleyhine dengesizlikleri pekiştireceğini söylemek mümkündür.

YOKSULLARA YÖNELİK SOSYAL YARDIM, SOSYAL HİZMETLER VE YEŞİL KART HARCAMALARININ GSYH İÇİNDEKİ PAYI 2011 YILI İÇİN SADECE % 1,33'TÜR. BU ORAN ÇOK YETERSİZDİR.

2012 yılında sosyal koruma hizmeti veren kurumların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısında birleştirilmesi çok önemli bir gelişmedir. Ancak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bütçesinde bu bakanlığa katılan kurumların bütçelerinin toplamının üzerinde bir artış öngörülmemiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2012 yılı ödeneklerinde görülen artış, daha önce Sağlık Bakanlığı'nın bütçesinde yer alan yeşil kartlıların sağlık harcamalarına yönelik ödeneğin iptal edilip, yaklaşık aynı miktarda bir ödeneğin ödeme gücü olmayanların sağlık sigortası primleri karşılığının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ödeneklerine eklenmesinden ibarettir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinde kurumsal birleşmeyi takiben, mevzuatta birleşme ve Bakanlığın çatısı altında bir araya gelen kurumların arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi, merkez ve taşra teşkilatı arasındaki eşgüdümeye ilişkin sorunlar ve belirsizliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması ve 2013 yılından itibaren Bakanlığın bütçesinde kademeli artışların mutlaka planlanması gerekmektedir. Bu artışın da sosyal koruma harcamalarının içinde en düşük paya sahip olan yoksullara yönelik sosyal hizmetler alanında olması gerektiğini tekrar vurgulayalım.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI'NIN KURULMASI ÇOK ÖNEMLİDİR. BAKANLIĞIN BÜTÇESİNDE, BÜNYESİNE KATILAN KURUMLARIN VE HİZMETLERİN BÜTÇESİNİN TOPLAMINDAN DAHA ÇOK BİR ARTIŞ OLMAMIŞTIR. VAR OLAN ARTIŞ ÖDEME GÜCÜ OLMAYANLARIN SAĞLIK PRİMLERİ İÇİN AYRILAN KAYNAĞIN BU BAKANLIĞIN ÖDENEKLERİNİN ARASINA KONULMASINDAN İBARETTİR.

Türkiye'de yoksulluğun tanımı, yardımın miktarı ve niteliği konusunda yeterli standartların olmaması, ihtiyaç sahibi kişilerin ve ihtiyaçlarının doğru tespitinde zorluklar, kriterlerde ve sürecinin izlenebilirliğinde görülen eksiklikler, sosyal yardımların yoksulluğu azaltmaktaki etkisinin düşük kalması, gerek yetkililer tarafından gerekse kamuoyunda sıklıkla tartışılmaktadır. Bu anlamda önemli bir ihtiyaç olan ve 2009 yılından beri SYDGM ve TÜBİTAK'ın üzerinde çalıştığı ve 2012'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na devredilen Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri yazılım ve veri tabanının tamamlanmış olması çok önemlidir. Sosyal yardım veren kamu kurumları tarafından ortak kullanılacak olan yoksulluk veri tabanının 2013 yılında tümüyle devreye alınmasının hangi alanlarda ne tür etkinlik artışları sağlayacağı zaman içinde görülebilecektir. Bakanlığın elindeki istatistiki bilgi ve değerlendirme raporlarını kamuoyuyla paylaşması gerektiğine inanıyoruz.

**AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR
BAKANLIĞI'NIN BÜTÇESİNİN
ARTIRILMASININ, YOKSULLUKLA
MÜCADELEDE EN TEMEL EKSİK
OLAN DÜZENLİ 'GELİR DESTEĞİ'NİN
UYGULAMASINA GEÇİLMESİNİN
ÖNEMLİ OLDUĞUNU SAVUNUYORUZ.**

Türkiye'deki sosyal koruma sisteminin en eksik halkalarından birisi, dünyada yaygın olarak uygulanan vergilerden sağlanan ve vatandaş olma hakkından kaynaklanan düzenli gelir desteğinin olmamasıdır ve bütçeden 2012, 2013 ve 2014 yılları için bu konuda ayrılan ya da ayrılması planlanan bir kaynak olmadığı görülmektedir. Özellikle 2011 yılından sonra, seçime katılan tüm siyasi partilerin yoksullukla mücadele konusunda gelir desteği, aile sigortası vb. politikaları gündeme getirmiş olmalarına rağmen, hiç kayıtlı işçi olarak çalışmamış ve çalışma ümidi olmayan, sosyal dışlanmış kimselere yapılan yardımlarda bir artış düşünülmemesi ya da bu artışın 2014 yılından sonrasına ertelenmesi, sosyal koruma harcamaları açısından olumsuz bir öngörüdür.

Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yürütülmesi bakımından önemli bulduğumuz bazı konulara dikkat çekmek isteriz: Sadece düzenli gelir desteği değil, her türlü sosyal hizmet ve yardım stratejisinin merkezinde bireyin ve bireyin ihtiyaçlarının esas alınması önemlidir. Bireyin yaş, engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, din, dil ve etnik kimliğine dayalı farklı ihtiyaçlarının olabileceğinin göz ardı edilmemesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yürütülmesi bakımından önemli bulduğumuz bazı konulara dikkat çekmek isteriz: Sadece düzenli gelir desteği değil, her türlü sosyal hizmet ve yardım stratejisinin merkezinde bireyin ve bireyin ihtiyaçlarının esas alınması önemlidir. Bireyin yaş, engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, din, dil ve etnik kimliğine dayalı farklı ihtiyaçlarının olabileceğinin göz ardı edilmemesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Belediyeler/sosyal yardımlaşma vakıfları üzerinden yapılan yardımların objektif kriterlerden uzak olması olasılığını, kaynak dağıtım sürecinin şeffaf ve izlenebilir olmamasını, yardımı yapan ile yardımı alanın yüz yüze gelmesi nedeniyle yardımın bazı karşılıklılık ilişkilerini doğurabileceğini vurgulamak istiyoruz. Kriterleri objektif ve şeffaf olan, yasa ile belirlenmiş ve bir hak olarak tanımlanmış temel gelir desteğinin, yoksullukla mücadelenin unsuru olması gerektiğini düşünüyoruz.

**DEVLETİ BİREYİ VE BİREYİN FARKLI
İHTİYAÇLARINI DİKKATE ALAN SOSYAL
DEVLET OLARAK GÖRMEYİ TERCİH
EDİYORUZ.**

Yoksullukla mücadele stratejisi mutlaka koruyucu, önleyici çalışmalar ve sosyal hizmetlerle desteklenmiş olmalıdır. Koruyucu, önleyici hizmetler için gerekli kaynakların ayrılmadığı görülebilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bütçesinde sosyal yardımlara ayrılan kaynağın sosyal hizmetlerin çok

üzerinde olduğunu görmekteyiz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın YÖK ile sosyal hizmet uzmanı yetiştirilmesi konusunda protokol yapmış olmasını çok önemli buluyoruz. Sosyal hizmet uzmanı eğitimi kadar, ilgili hizmetlerde bu eğitimi almış kişilerin istihdamını önemli buluyoruz. Son olarak, kadına karşı şiddet ile mücadele için kaynak ayrılmasını en önemli ve en acil konu olarak görmekteyiz.

**YOKSULLUKLA MÜCADELE
STRATEJİSİNİN KORUYUCU,
ÖNLEYİCİ ÇALIŞMALAR VE SOSYAL
HİZMETLERLE DESTEKLENMESİ
GEREKTİĞİNİ ÖNEMLİ
VURGULUYORUZ.**

İŞSİZLİK SİGORTASI ALANINDAKİ KAMU HARCAMALARI

Türkiye’de İşsizlik Fonu çoğunlukla primlerle finanse edilen sosyal koruma sisteminin önemli bir bileşenidir. Yaşanan teknolojik gelişmeler ve yeni iş türlerinin de etkisiyle Türkiye’de ve dünyada işsizliğin daha fazla artacağı kabul görmektedir. Bu nedenle İşsizlik Fonu’nun kapsamının genişletilmesi ve koşullarının kolaylaştırılması gerektiğini savunuyoruz.

2009 yılından sonra krizin de etkisiyle İŞKUR Aktif İşgücü Piyasası (AİP) programlarından yararlananların sayısında önemli bir artış olduğu bilinmektedir. Örneğin bu rakam 2009 yılında 213.852 kişi olarak görülmektedir. Ancak Türkiye’deki 15 yaş üstü kentte yaşayanlar arasında işsiz sayısının 2009 yılı için 2.746.000 olduğu dikkate alındığında yaklaşık 2,5 milyon işsiz bu programlardan yararlanamadığı görülmektedir.

Yüksek işsiz sayısının AİP programlarından yararlanabilmesi için İŞKUR’un kurumsal kapasitesinin daha da geliştirilmesi ve daha fazla kaynak aktarılması gerektiğini ve İşsizlik Fonu’nda biriken paranın başka amaçlar için kullanılmaması gerektiğini düşünüyoruz.

İşsizlik Fonu’ndan Merkezi Yönetim bütçesine GAP’a yönelik olarak yapılan transferler işsizlik ve sosyal dışlanma ile mücadele amaçlı kullanılmalıdır. GAP Eylem Planı’nın amacında bölgenin eğitim ve sağlık göstergelerinin yükselmesi, işsizliğin azaltılması yer almaktadır. GAP Eylem Planı çerçevesinde yapılan harcamaların hangi alanlara gittiğinin şeffaf olması kadar, amaçların katılımcı yolla belirlenmiş olması ve sosyal amaçlarla ilgili sonuçların yıllık olarak izlenebilir olması gerektiğini düşünüyoruz.

GAP EYLEM PLANI’NIN SONU OLAN 2013 YILINDA TÜM SÜREÇTE AYRILAN KAYNAĞIN KULLANIM ALANLARINI VE SOSYAL GÖSTERGELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ RAKAMSAL OLARAK GÖRMEYİ TALEP EDİYORUZ.

SAĞLIK ALANINDAKİ KAMU HARCAMALARI

Sağlık Bakanlığı, genel ve özel bütçeli idarelerin tüm sağlık harcamaları ve Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) prim ödeyenlere yönelik yaptığı sağlık harcamalarının toplamının bir tek kriz yılı olan 2009 yılında GSYH % 5’in üzerine çıkabildiği ve 2010 yılıyla birlikte sistemli bir azalma planlandığı görülmektedir (**Tablo 2**).

Sağlık Bakanlığı’nın harcamalarında 2011 yılında TL cinsinden bir artış görülmektedir. Bu artışın 2012 yılında ortadan kalkması planlanmıştır. 2011 yılında görülen artışın nedeni, Aile Hekimliği Hizmetleri’nin 2010 yılında 1.333 milyon TL’den 2011 yılında 3.287 milyon TL’ye yükselmiş olmasıdır. Aile Hekimliği Hizmetleri’ne yönelik 2012 yılında da 3.458 milyon TL gibi yüksek bir ödenek konulmuştur. 2012 yılındaki düşüşün temel nedeni ise 2011 yılına kadar Bakanlığın harcamaları içinde yer alan yeşil kart harcamalarının çıkarılmış olmasıdır.

TÜRKİYE KİŞİ BAŞINA SAĞLIK HARCAMASI AÇISINDAN AVRUPA’DA EN SON SIRADA İKEN SAĞLIK BAKANLIĞI VE SAĞLIK HARCAMALARINDA 2009 YILINDAN SONRA AZALMA PLANLANMASINI DOĞRU BULMUYORUZ.

Kalkınma Bakanlığı (2012'ye kadar DPT) tarafından yayınlanan yıllık programlar ve orta vadeli programlarda yer alan sağlık politikalarına göre, gereksiz kullanımları önleyici ve diğer etkinlik artırıcı tedbirlere bağlı olarak, toplam sağlık harcamalarının düşmesi beklenmektedir. Hastanelerde etkinlik artışı hedeflerinin verilen hizmetin kalitesini düşürmeyecek şekilde yapılması önemlidir. Türkiye'nin sağlık için ayırdığı kaynağı sistemli olarak artırması ve etkinlik artışı ile sağlanacak tasarrufun yine sağlık bütçesi içinde bırakması yararlı olacaktır. Bunun en temel nedenlerinden biri, Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre Türkiye'nin kişi başına sağlık harcamasının Avrupa'da en son sırada olmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, 2008 yılında satın alma gücü paritesine bağlı hesaplanan kişi başına kamu sağlık harcaması, Fransa'da 2.983; Litvanya'da 806; Bulgaristan'da 526; Çek Cumhuriyeti'nde 1.426; Estonya'da 841; Almanya'da 2.837; Yunanistan'da 1.735; Macaristan'da 997; Polonya'da 825; Romanya'da 539; Türkiye'de 479 dolardır. Bu veriler Türkiye'de sağlık harcamalarının değil kısılması hızla artırılması gereğine işaret etmektedir.

2011 YILINDA GSYH'YA ORANI % 4,4 OLAN SAĞLIK HARCAMALARININ İÇİNDEN SADECE % 0,58'İ KORUYUCU HİZMETLERE GİTMekte, % 3,86'SI İSE İLAÇ VE TEDAVİ HİZMETLERİNE GİTMEKTEDİR.

Sağlık harcamalarının azaltılmaması gereğinin ikinci nedeni ise, koruyucu hizmetlere ayrılan kaynağın çok düşük olmasıdır. Gerçekten de, Türkiye'de sağlık harcamalarının koruyucu hizmetler ve tedavi hizmetleri arasındaki dağılımı çok çarpıktır. **Tablo 2**'de görüldüğü gibi 2011 yılında sağlık harcamaları % 4,44'tür ve bunun % 2,99'u SGK tarafından yapılan ilaç ve tedavi harcamalarıdır. Geri kalan % 1,45 ise Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan sağlık harcamasıdır. Sağlık Bakanlığı'nın harcamalarının % 60'ının Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne, % 40'ının ise Temel Sağlık Hizmetleri (aile hekimliği hizmetleri dahil) ve diğer genel müdürlüklere ayrılmış olduğu ödenek cetvellerinden görülebilmektedir. Sağlık Bakanlığı harcamasının % 40'ının tümünü koruyucu hizmetler saydığımızda dahi 2011 yılında GSYH'ya oranı % 4,44 olan sağlık harcamasının içinden sadece % 0,58'in koruyucu hizmetlere ayrıldığını hesaplayabiliyoruz. % 3,86'sı ise ilaç ve tedavi hizmetlerine gitmektedir. Bu dağılım, sağlık harcamalarında önemli bir çarpıklığa işaret etmektedir. Koruyucu sağlık hizmetlerinin ihmal edilmesi ve harcamalarının kısılması, daha yüksek maliyetli olan tedavi hizmetlerine yönelik harcamaları artırmaktadır.

2011-2013 Orta Vadeli Program'da koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesinden söz edilmektedir. Ancak konuya ödenek tahsisi olarak baktığımızda, aile hekimliğinin koruyucu hizmet çerçevesinde sayılmasından başka bir kaynak artışı görülmemektedir. Sağlık ocaklarının koruyucu hizmetler kapsamında

SAĞLANACAK ETKİNLİK ARTIŞI SONUCU ORTAYA ÇIKAN KAYNAĞIN YİNE SAĞLIK HARCAMALARI İÇİNDE DEĞERLENDİRİLMESİNİ VE SAĞLIK HARCAMALARININ MUTLAKA KORUYUCU HİZMETLERİN PAYI YÜKSELTİLECEK ŞEKİLDE ARTIRILMASINI SAVUNUYORUZ.

yaptıkları hizmetlerin (örneğin su sanitasyonu için klor sağlama) özellikle kaynakları kısıtlı olan küçük belediyeler ve köylere devredilen bölümleri için ödenek ayrılması önemlidir. Artırılmasını önerdiğimiz bir diğer ödenek sağlık memuru, ebe, hemşire gibi sağlık personelinin eğitimi ve istihdamının artırılması içindir.

Sağlık Bakanlığı'nın evde sağlık hizmeti verilmesi konusundaki çabalarını önemli buluyoruz. Ancak bu konuda gerekli mevzuat olmasına rağmen uygulamanın

esas olarak sağlık personelindeki yetersizlik nedeniyle yaygınlaşamadığını görüyoruz. Sağlık Bakanlığı'nın verdiği bilgiye göre, 2011 yılında 2.851 personel ile, evde sağlık hizmeti kapsamında 85.358 hastaya ulaşılmıştır, evde sağlık hizmetleri birim sayısı 608, araç sayısı ise 648'dir.

Sağlık hizmetlerine erişimin en temel hak olduğu gerekçesiyle temel teminat paketinin kapsamının artmasını sağlayacak ve ilaç ve muayene katılım paylarını kaldıracak şekilde denek ayrılmasını önemsiyoruz. 2012 yılından itibaren Genel Sağlık Sigortası çerçevesinde sağlık hakkından yararlanmak için prim ödemesi beklenmektedir. Geçici istihdam, düşük ücret, mevsimlik ve düzensiz gelir, tarımda kendi hesabına çalışma nedeniyle prim ödeyemeyen ya da geliri olmamasına rağmen değersiz gayrimenkul ve tarla sahibi olma nedeniyle primi devlet tarafından karşılanmayanların toplumun önemli bir kesimini oluşturabileceklerini düşünüyoruz. Bu kesimin sağlık hizmetinden yararlanamayacak olmasını önemli bir sosyal sorun olarak görüyoruz. Ayrıca, geliri asgari ücretin üçte birinin üzerinde olan kişilerin prim ödeyememesi durumunda prim borçlarının birikecek olması bu sorunu daha da pekiştirecektir kanaatindeyiz.

ÇOCUĞA YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Komitesi'nin 2003 yılı 34 no'lu oturumunda yayınladığı ocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin uygulanmasına ilişkin genel tedbirlerde devletlerin, sosyal sektöre ve bunun içerisinde çocuklara doğrudan ya da dolaylı tahsis ettiği ulusal ve diğer bütçeyi belirleyebilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Türkiye'de çocuğa yönelik harcama yapan idarelerin önemli bir bölümü bu harcamaları ayrı olarak tutmamakta ve yayınlamamaktadır. Bu durum, 0-18 yaş grubuna yönelik kamu tarafından verilen hizmetlerin ve harcamaların izlenmesini ve Türkiye'de etkili bir ocuk politikası oluşturulmasını zorlaştırmaktadır.

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu olarak, 0-18 yaş grubuna yönelik kamu tarafından yapılan harcamaları, sosyal hizmetler ve sosyal yardım, sağlık hizmetleri, çalışan çocuklara yönelik hizmetler, adalet hizmetleri ve eğitim başlıkları altında gruplayarak izledik. Bu harcamalara mahalli idarelerin harcamaları dahil değildir.

ÇOCUK HAKLARI İZLEME VE DEĞERLENDİRME KURULU'NUN SORUMLULUKLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE ÇOCUĞA YÖNELİK YAPILAN HARCAMALARI NİCELİK, NİTELİK VE ETKİ BAKIMINDAN İZLEMENİN DE YER ALMASINI BEKLİYORUZ.

ÇOCUK HAKLARININ GERÇEKLEŐTİRİLMESİNE DÖNÜK POLİTİKALARIN GELİŞTİRİLMESİ VE İZLENMESİ İÇİN TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARA YAPILAN HARCAMALARIN AYRIŞTIRILARAK YAYINLANMASI GEREKLİDİR.

Türkiye'de çocuğa yönelik harcamaların verimliliği ve verilen hizmetlerin niteliğinin artması için, hizmet veren kamu kurumları arasındaki koordinasyon eksikliğinin ortadan kaldırılması gereklidir. Nisan 2012'de kurulan ocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu'nun bu bağlamda etkin işlev üstlenmesini bekliyoruz. Bunun için Kurul'un ihtiyaç belirleme, kaynak analizi, planlama gibi işlevleri yürütebilecek bir teknik

kadroya sahip olması, ilgili kamu kuruluşlarının hazırlanan plana uymasını sağlayacak yetkisinin bulunması gereklidir.

Çocuklara yönelik kamu hizmetlerinin bağımsız bir şekilde izlenmesini sağlayan çocuk haklarından sorumlu bir ombudsmanın bulunması büyük önem taşımaktadır. Bağımsız ve etkili bir ombudsmanlık kurumunun oluşturulmasını ve bunun için personel, bütçe ve alt yapı ile ilgili gerekli koşulların yerine getirilmesini talep ediyoruz. Haziran 2012'de çıkan Kamu Denetçiliği Kanunu'nun bu talebin yerine getirilmesini sağlayacak bir zemin oluşturmasını ümit ediyoruz.

**ÇOCUĞA YÖNELİK EĞİTİM DIŞI
HARCAMALARIN GSYH'YA ORANI
2010'da %1,19 ve 2011'de
%1,10'DUR. EĞİTİM HARCAMALARI
EKLENDİĞİNDE BU ORAN 2010'DA
% 3,57 ve 2011'DE % 3,43 OLARAK
GERÇEKLEŞMEKTEDİR.**

Türkiye'de nüfusun % 31'i çocuk olduğu halde, 2010 yılında çocuklar için eğitim dışı harcamaların GSYH oranı % 1,19 iken 2011'de bu oranın % 1,10 ile sınırlı kaldığını hesaplıyoruz (**Tablo 3**). Eğitim harcamaları eklendiğinde 2010'da GSYH oranı % 3,57 iken 2011'de ise azalarak % 3,43 olmaktadır. Hesabımıza göre, çocuk başına eğitim dahil yıllık harcama ise 2011'de 612 TL'dir.

Çocuklar için yapılan harcamaların GSYH'ya oranında yaşanan azalma esas olarak Türkiye'nin GSYH'sında aynı yıllarda meydana gelen büyümenin çocuğa yönelik harcamalara aynı düzeyde yansımamasından kaynaklanıyor.

**BEKLENTİMİZ ÇOCUKLARA YÖNELİK HARCAMALARIN ARTIŞ ORANININ
TÜRKİYE'NİN GENEL BÜYÜME ORANININ DA ÜSTÜNDE OLMASIDIR.**

Türkiye'de SHÇEK'in 2011 yılında çocuklara dönük harcamalarının GSYH'ya oranı % 0,11 ile sınırlıdır. 2006'da SHÇEK'in harcamalarının % 70'i çocuklara yönelikken 2011'de sadece % 44'ü çocuklara yönelik olmuştur. Bu değişim, Engelli Hizmetleri Dairesi'ndeki artışa karşılık Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Dairelerinin harcamalarının artmıyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Bizler, tüm çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi ve kaynak ayrılmasını talep ediyoruz.

SHÇEK ödenek cetvellerine göre, Çocuk Hizmetleri Dairesi ödeneği azalırken Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi'ninki artmaktadır. SHÇEK 2010-2014 Stratejik Planı'ndaki temel stratejiler arasında, koruyucu ve önleyici hizmet modeline geçiş ve aile merkezli yerinde hizmet verme önemli yer tutmaktadır. Çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından ailenin önemi ve işlevi kanıtlanmıştır; ancak gözlemlenen harcama rakamlarıyla koruyucu önleyici hizmet modeline geçiş yapmak gerçekçi değildir. Stratejik Plana göre 2010'da ailesi yanında desteklenen 22.000 çocuk varken 2014'te bu rakamın 34.000'e çıkacağı belirtilmektedir. Ancak bu çocukların ailelerine rehberlik hizmeti için ayrılan yıllık bütçe 2010'da sadece 2,5 TL ve 2014'te 3,30 TL olarak planlanmaktadır.

**TÜRKİYE'DE SHÇEK TARAFINDAN
ÇOCUK HİZMETLERİ İÇİN TAHSİS
EDİLEN KAYNAĞIN YETERSİZ
OLDUĞUNU VE 2012'DEN
İTİBAREN AİLE VE SOSYAL
POLİTİKALAR BAKANLIĞI'NIN İLGİLİ
KAYNAKLARININ ARTIRILMASI
GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYÜZ.**

Stratejik Plan’da koruyucu ve önleyici hizmetlerden sorumlu olacağı belirtilen sosyal hizmet merkezlerinin ülke genelinde tüm nüfusa hizmet sunmak üzere zaman kaybetmeden açılması gereklidir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin çocuğun korunması ile ilgili hükümlerine uygun bir yapılanmada basamaklar şöyle olmalıdır: a) Doğum öncesinden başlamak üzere sağlık ve eğitim hizmetleri tüm çocuklar için ücretsiz, kolay erişilebilir ve eşit kalitede sunulmalıdır; b) Bu hizmetler ile entegre biçimde çalışan sosyal hizmet faaliyeti ile risk takibi yapılmalıdır; c) Temel sosyal hizmet birimleri, bütün nüfusu esas alarak belirlenecek nüfus kriterine uygun biçimde ülke genelinde sunulmalıdır.

**ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİ
AİLEYE YÖNELİK SOSYAL YARDIMA
DÖNÜŞMEMELİ; ÇOCUĞUN
KORUNMASI VE GÜÇLENDİRİLMESİNE
DÖNÜK BÜTÜNCÜL BİR SOSYAL
HİZMET MÜDAHALESİ OLARAK
PLANLANMALIDIR.**

Mevcut sosyal hizmetler sisteminin en önemli sorununun toplumsal ihtiyaçlara yanıt verecek düzeyde ve çeşitlilikte hizmet/program sunamaması olduğunu düşünüyoruz. Bugün Türkiye’nin karmaşık toplumsal yapısının ortaya çıkarttığı sorunların önemli bir bölümü çocukları etkilemektedir. Cinsel istismar, sokakta yaşayan çocuklar, suça sürüklenen çocuklar, mülteci çocuklar gibi özellikle aile merkezli çözülemeyecek sorun alanlarında uzmanlaşma ve kurumsallaşmanın artırılması gerekli olduğunu vurgulamak isteriz. Bu sorunların önlenmesi kadar, sorunlarla karşı karşıya kalan çocukların tedavi ve rehabilitasyonu da önemlidir. Türkiye’de bu hizmetleri sürdürecekt uzman personelin sayısının artırılması ve çeşitlenen ihtiyaca uygun uzmanlık alanlarının geliştirilmesi gereklidir. Genelde sosyal hizmetler sisteminin özeld çocuk koruma sisteminin ihtiyacı bizce, sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog, çocuk psikiyatristi gibi profesyonellerin istihdamıdır. Eleman boşluğunu sosyal bilimlerin diğer disiplinlerden transferlerle doldurmanın orta vadede çok daha ciddi sorunları ortaya çıkartacağı kanaatindeyiz.

Türkiye’de çocuklara yönelik toplam sağlık harcamaları 2010 ve 2011 yılları arasında artarken, SGK bünyesinde çocuklara yönelik yapılan harcamaların aynı yıllar arasında azaldığı görülmektedir. Toplam SGK harcamaları içinde 2010 yılında çocuklara yönelik harcamalar % 14 düzeyinde gerçekleşirken, 2011’de bu oran % 11 ile sınırlı kalmıştır. Benzer bir düşüş SGK toplam sağlık harcamalarında da meydana gelmektedir ve nedeni araştırılarak çocukların sağlık hizmetlerine erişimi önünde oluşan olası engeller kaldırılmalıdır.

**ÇOCUK KORUMA HİZMETLERİ
ÇERÇEVESİNDE FARKLI SORUN
ALANLARI KONUSUNDA
UZMANLAŞMA, KURUMSALLAŞMA
VE PERSONEL İÇİN YETERLİ KAYNAK
AYRILMALIDIR.**

Genel sağlık sigortası yürürlüğe gireceği yıllarda 18 yaş altı tüm çocukların ailelerinin sigortalı olup olmasına bakılmaksızın sosyal güvence kapsamında olacağı belirtilmişti. Uygulamanın ilk senesinde sigortasız aileler çocuklarını SGK’ya kaydettirerek ücretsiz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanıyordu. Ancak 2012 itibarıyla sisteme kayıt olan ailelere SGK gelir testi yapmakta ve asgari ücretin üçte birinden çok geliri olan ailelerin prim ödemesi beklenmektedir. Bu aileler prim öde(ye)miyorlarsa çocuklar sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Çocukların başta olduğu gibi koşulsuz olarak sağlık hizmetlerinden faydalanması sağlanmalıdır.

2011 yılında Adalet Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokolle cinsel istismar suçunun mağduru olan ve 18 yaşını bitirmeyen küçüklerin muayene ve ifadelerinin psikolog ve diğer uzmanların katılımı ile sesli-görüntülü kayıt altına alınması, muayene raporlarının hızlı ve aynı birim içinde alınabilmesi için Çocuk İzlem Merkezleri'nin (ÇİM) kurulması kararlaştırılmış ve 2012 yılı itibarıyla üç ÇİM faaliyete geçmiştir. Üniversite Hastaneleri'nde kurulan Çocuk Koruma Merkezleri'nden de ÇİM olarak yararlanılması önemlidir. Ayrıca mevcut uygulamada daha çok tanı koyma amacını güden bu merkezlerin istismara uğrayan çocukların uzun süreli izlem ve tedavisini sağlamak için geliştirilmesi gereklidir. Merkezlerin sayısının artırılması ve niteliğinin iyileştirilmesi için kaynak ayrılması gereklidir.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre devletlerin kanunla ihtilaf halindeki çocuklara özgü kanun, makam ve usuller belirleme yükümlülüğü vardır. Çocuk Koruma Kanunu da, her ilde en az bir çocuk mahkemesi kurulmasını şart koşmaktadır. Türkiye'de 2010'da 30 ilde toplam 71 çocuk mahkemesi faal durumdayken, 2011'de bu sayı düşerek 66 olmuştur. Kanunun öngördüğü gibi 81 ilde en az bir çocuk mahkemesinin kurulması için çocuk mahkemelerine ayrılan bütçenin en az % 72 oranında artırılması gerektiğini hesaplayabiliyoruz. Ayrıca 2010 yılında Türkiye'de kanunla ihtilaf halindeki çocukların % 50,5'i

TÜRKİYE'DE 2011'DE YARGILANAN ÇOCUKLARIN SADECE YARISI ÇOCUKLARA ÖZGÜ KOŞULLARDA YARGILANMIŞ VE YARGILAMA SÜRESİ 2011'DE ORTALAMA 300 GÜNÜN ÜZERİNDE OLMUŞTUR. BU HİZMETLERİN İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN KAYNAK AYRILMASI GEREKLİDİR.

çocuğa özgü olmayan mahkemelerde yargılanmıştır. Buna ek olarak, adli sicil istatistiklerine göre, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerindeki yargılama süresi 2011'de 300 günün üzerindedir. Bu süre vahim bir şekilde uzundur. Çocuğun öncelikli yararı ve adil yargılama ilkelerinin gerçekleşmesi için çocuk mahkemelerinin sayısının artırılması; mahkemelerde personel sayısının artırılması ve personelin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gereklidir.

Çocuk adalet sistemi içinde öncelikli problem, çocukların suça sürüklenmeden önce önleyici hizmetlerden faydalanmasının sağlanamamasıdır. Tutuklama ve cezaya alternatif kurumların yeterli düzeyde ve tüm illeri kapsayacak şekilde oluşturulması için kaynak ayrılmalıdır. Çocuk adalet sistemi içinde özgürlüğünden mahrum bırakma son çare olmalıdır. Bu bağlamda önemli yeri olan denetimli serbestlik kararlarına ilişkin dosyalar içinde çocuklara yönelik olanların oranı 2008'de % 11,6 iken 2011'de % 8,1'e düşmüştür. 2012'de yapılan değişikliklerle güncellenen Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ile çocuklara ilişkin denetimli serbestlik kararlarının artmasını bekliyoruz.

2011'de ceza infaz kurumları içinde 922 çocuk, çocuğa özgü kurumlarda kalırken, 764 çocuk yetişkin kurumlarda kalmaktadır. Bu kurumlardaki harcamalar çocuk açısından yetersizdir çünkü beslenme, sağlık, eğitim ve diğer hizmetler açısından bir çocuğun bir yetişkinden çok daha farklı ihtiyaçları vardır. Ayrıca yetişkinlerle bir arada bulunması çocukların istismarına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenlerle çocukların yetişkin kurumlarda kalması hiçbir koşulda uygun değildir. Ayrıca çocuk kurumlarında da yetişkinlerin kalması hiçbir koşulda kabul edilemez. Ancak 2011'de Ankara Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu'nda 178 ve Pozantı M Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda ise 18 yetişkin kalmaktadır. Buna ek olarak mevcut uygulamada temel ihtiyaçları için kurumlarda tutuklu çocuklara yönelik kaynak ayrılırken, hükümlü çocuklar için kaynak ayrılmamaktadır. Ayrıca, sosyal ve eğitsel faaliyetler veya tahliyele-

ri sonrasında evlerine dönebilmeleri için ne tutuklu ne de hükümlü çocuklar için yeterli kaynak ayrılmaktadır. 2011’de maddi durumu yetersiz tutuklu ve hükümlülerin üç yıl süreyle sınav giderlerinin karşılanmasının karara bağlanması olumlu olmakla birlikte uygulamanın üç yıl süreyle sınırlandırılması olumsuzdur; düzenlemenin sürekliliği sağlanmalıdır.

ÇOCUKLARIN YETİŞKİN KOŞULLARINDA TUTUKLU KALMALARI KABUL EDİLEMEZ BİR OLGUDUR. TÜRKİYE’DE ADALET SİSTEMİNİN ÇOCUĞA ÖZGÜ HİZMET VEREBİLMESİ İÇİN MEVCUT KAYNAKLARIN ARTIRILMASI ÖNCELİKLİDİR.

TÜİK 2008 Yılı Nüfus Sayımı verilerine göre, 12-14 yaş grubundaki çocukların %11,3’ü çalışmaktadır. Ekim-Aralık 2006 verilerine göre ise 6-17 yaş grubundaki çocukların % 6’sı çalışma yaşamı içinde yer almaktadır. Çocuk işçiliğinin durumuna ilişkin güncel veriler bulunmadığından hedeflerin gerçekleşme durumu izlenememektedir. Türkiye’nin çocuk işçiliğiyle mücadelede bulunduğu noktanın değerlendirilmesi ve strateji ve planlarda gereken revizyonun yapılabilmesi için durum tespitine dönük bütçe ayrılması gereklidir.

TÜRKİYE’NİN ÖNCELİKLİ SORUNLARINDAN BİRİ OLARAK ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE MÜCADELE KONUSUNDA DURUM TESPİTİ, PROGRAM REVİZYONU VE UYGULAMALAR İÇİN KAYNAK AYRILMASI GEREKLİDİR.

GENÇLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

2011 yılı itibariyle 15-24 yaşları arasında 12.542.174 gencin yaşadığı Türkiye nüfusunun yarısı 29,7 yaşından gençtir. Nüfusun % 16,78’ini oluşturan gençlerin sayısı ve toplam nüfus içindeki oranı 2010 senesine göre küçük de olsa bir azalma göstermiştir. Bununla birlikte illerin ortanca yaşları bölgesel farklılıklar göstermektedir. En genç iller Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, en yaşlı iller Marmara ve Ege bölgelerinde bulunmaktadır. Göç alan bölgelerdeki hane halkı sayısı fazlalığına dikkat çeken nüfus araştırmaları, genç nüfus içinde dezavantajlı gençlerin oranının arttığına dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda gençlerin güçlendirilmesine yönelik kamu hizmetlerinin yaygınlaşması ve kapsamının artmasının daha da büyük bir önem kazandığını düşünüyoruz.

Türkiye nüfusunun yaklaşık % 17’sini oluşturan gençlerin kamunun sunacağı hizmetlerle karşılanabilecek çeşitli ihtiyaçları bulunmaktadır. Biz gençlik alanında çalışan STK’lar olarak bu ihtiyaçlar içerisinde gençlerin güçlendirilmesinin kamunun görevleri arasında bulunan en temel görev olduğunu düşünmekteyiz. “Gençlerin Güçlendirilmesi”, gençlerin özerk ve eşit bireyler olarak yaşayabilmeleri, genç olarak toplumsal hayata katılabilmeleri için yapılabileceklerinin ve yetkinliklerinin artırılması amacıyla güçlendirilmeleri anlamında kullanılmaktadır. Bu doğrultuda gençlerin güçlendirilmesine yönelik harcamaları izleme sürecinde gençliğin spor, toplumsal hayata katılım, barınma, eğitime destek, eğitimden işe geçişte destek kurumlarının yaptıkları harcamalar dikkate alınmıştır. Koruma ve sağlık gibi güçlendirme dışındaki 0-18 yaş grubu için kamu tarafından yapılan harcamaların çocuğun korunmasına yönelik harcamalar kapsamında ele alınması uygun bulunmuştur.

Gençlerin güçlendirilmesine yönelik harcamalar izlenirken Gençlik ve Spor Bakanlığı harcamaları, AB Eğitim ve Gençlik Programları'na Türkiye'nin bütçe katkısı, GAP İdaresi İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü'nün gençliğe yönelik yaptığı harcamalar, YÖK'ün ve TÜBİTAK'ın bursları, İŞKUR'un Aktif İşgücü Piyasası harcamaları ve TÜBİTAK ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın girişim sermayesi destekleri dikkate alınmıştır. Geçmiş dönemlerde YURTKUR ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü adı altında ayrı ayrı incelenen harcamalar, bu kurumların bütçelerinin 2011 yılında kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı bütçesine dahil edilmesiyle birlikte Bakanlık harcamaları üzerinden izlenmeye başlanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen tüm kamu kurumları dikkate alınarak hesaplanan gençlerin güçlendirilmesine yönelik ayrılan kamu kaynağı 2011 yılında 4,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Gençlerin güçlendirilmesine yönelik harcamaların GSYH'ya oranı 2009 yılında % 0,34 ve 2010 yılında % 0,30 olarak hesaplanmıştır. 2011 yılında % 0,36'ya ulaşan bu oranın 2012 yılı için % 0,35'e düşürülmesinin planlandığı görülmektedir (**Tablo 4**). Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Türkiye ekonomisi gelişirken, gençlerin güçlendirilmesine yönelik yapılan kamu harcamalarının artışının bunun gerisinde kaldığını, bir başka deyişle gençlerin bu büyümeden yeterince pay alamadıklarını göstermektedir. Gençliğe yönelik harcamalarla ilgili bir başka rakam da büyüyen Türkiye ekonomisi içinde 2011 yılında genç başına sadece 367 TL'lik bir harcama yapılmış olduğudur.

GENÇLERİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK HARCAMALARIN GSYH İÇİNDEKİ PAYI 2011 YILINDA % 0,38 CİVARINDADIR VE AZALTI MAS I PLANLANMAKTADIR. BU AZALMANIN KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNU VE MUTLAKA ARTIRILMASI GEREKTİĞİNİ SAVUNUYORUZ.

Gençliğin güçlendirilmesi için yapılan tüm harcamalar içinde en fazla ağırlığa sahip kurum Gençlik ve Spor Bakanlığı'dır. Ancak bu ağırlığın en temel nedeni, 2012'den itibaren, YURTKUR'a yapılan kaynak aktarımının da bu bakanlığın ödeneklerinin içinde yer almasıdır. Geçtiğimiz senelerde Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve YURTKUR başlıkları altında ele alınan harcamaların toplamı 2012 yılında kanunlaşan Gençlik ve Spor Bakanlığı harcamasıyla karşılaştırıldığında Bakanlığın bütçesinde sadece 295.907.000 TL'lik nominal bir artış olduğu ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, gençlerle ilgili bir Bakanlık kurulmuş olmasına rağmen gençlere yönelik yapılan harcamalarda ciddi bir bütçe artışı olmamıştır. Gençlik ve Spor Bakanlığı ödenekleri alt kalemlerindeki artışlar incelendiğinde 2012 yılında YURTKUR bünyesinde 668.000.000 TL'lik bir artış olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, Bakanlığın içindeki YURTKUR dışı gençlik ve spora yönelik ödeneklerin azalmış olduğunu görmekteyiz.

GENÇLİK SPOR BAKANLIĞI KURULMUŞ ANCAK BAKANLIĞIN BÜTÇESİNE DAHİL EDİLEN KURUMLARIN BÜTÇESİNİ AŞMAMAKTADIR. BAKANLIĞIN BÜTÇESİ İÇİNDE, SPOR VE EĞİTİM DESTEĞİ DIŞI FAAALİYETLERE AYRILAN BÜTÇENİN PAYI % 2'DİR.

Bakanlığın bütçesi içinde YURTKUR'un % 82'lik, Spor Genel Müdürlüğü ve Spor Hizmetleri Daire Başkanlıklarına ayrılan kaynağın ise % 16'lık bir payı olduğu görülmektedir. Spor ve üniversite eğitimi dışındaki gençliğe kalan ödenek ise bütçenin sadece % 2'sini oluşturmaktadır. Bu dağılımın çok çarpık olduğu ortadadır.

YURTKUR'a ayrılan kaynağın Gençlik ve Spor Bakanlığı içinde önemli bir paya sahip olması bu harcamaların yeterli olduğu anlamına gelmez: Kurumun gider ka-

lemlerine bakıldığında en büyük yüzdenin % 67,22 ile Kredi Dairesi Başkanlığı'na ait olduğu görülmektedir. YURTKUR'un kredi harcamaları burs harcamalarının üç katı kadardır. YURTKUR'un verdiği bursların miktar ve sayının artırılması gerektiğini düşünüyoruz. Ayrıca, kredi geri ödemelerinin de gençlerin iş bulma durumları ve kazançlarıyla ilişkilendirilmesi ve taksitlendirme koşullarının kolaylaştırılmasını öneriyoruz. Yurt yatak kapasitelerinin YURTKUR bütçesiyle birlikte bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak YURTKUR 2010 Faaliyet Raporu'nda dikkat çeken bir durum bölgesel dağılımdaki eşitsizlikler olmuştur. Örneğin, nüfusunun yarısı 17-21 yaşından genç olan Diyarbakır, Van ve Malatya en az yatak kapasitesine sahip iller arasındadır. Ayrıca yurt yatak kapasitesinin ve teknik koşullarının gelişiminin tek başına yeterli olamayacağı, farklı gençlerin farklı ihtiyaç ve taleplerine göre düzenlenmiş olanaklara, öğrencilerin hak ve özgürlüklerini koruyan yönetmeliklere ve katılımcı yönetim şekillerine ihtiyaç duyulduğu da vurgulanmalıdır.

YURTKUR TARAFINDAN VERİLEN BURLARIN SAYI VE MİKTAR OLARAK ARTIRILMASINI VE YATAK KAPASİTESİNİN BÖLGELER ARASINDAKİ DENGESİZLİĞİNİN DÜZELTİLMESİNİ TALEP EDİYORUZ.

Tüm devlet üniversitelerinin gelir cetvellerini inceleyerek hesapladığımız toplam örgün ve yaygın öğretim gelirlerine göre üniversiteye devam eden gençlerden alınan toplam harçların Yükseköğretim harcamalarına oranı, 2008 yılından beri % 5 civarında seyretmektedir. Başka bir deyişle, harçların hiç alınmaması durumunda bile bütçe giderleri üzerinde oluşacak yaklaşık yük 500.000.000 TL olacaktır -ki bu rakam GSYH'nın sadece % 0,03'üdür (**Tablo 4**). Geçen yılki mektubumuzda da üzerinde durduğumuz bu durum, eğitimin tüm aşamalarının sosyal devletin önemli görevlerinden biri ve ücretsiz eğitim hakkının bir parçası olduğu gerekçesi ışığında değerlendirilmesi gereken bir talep olarak ele alınmalıdır. Bu anlamda, 2012-2013 akademik yılından itibaren birinci eğitimden harçların kaldırılmış olmasını olumlu karşılıyor, ikinci eğitimden de harçların kaldırılmasını öneriyoruz.

Gençliğin güçlendirilmesine yönelik kamu harcamaları içinde ikinci büyük kalem, Bakanlık bütçesine oranla çok küçük bir meblağ olmakla birlikte, İŞKUR'un yaptığı harcamalardır. TÜİK Nisan 2012 verilerine göre Türkiye'de toplam iç gücünün % 15,72'sini 15-24 yaş arası gençler oluşturmaktadır. Bununla birlikte işsizlik (mevsimlik etkilerinden arındırılmamış) % 9 dolaylarında seyrederken, bu rakam 15-24 yaş arası gençler için % 16,7'ye çıkmaktadır. Lise altı eğitilmiş gençlerin, özellikle de kadınların işgücüne katılma oranları daha da düşük düzeydedir. Bu bilgiler doğrultusunda İŞKUR bünyesinde gençleri ve özellikle genç kadınları güçlendirmeye yönelik yapılacak çalışma ve harcamalara daha çok yer verilmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

Genel harcamalar içinde çok küçük bir payları da olsa YÖK araştırma görevlileri bursları ve TÜBİTAK teknoloji destek programındaki harcamaların yıllar içinde azaldığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından verilen teknoloji sermaye desteğinin ise artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bilimsel araştırmaları ve bilim insanını destekleyici burs ve fonların azalmasının kabul edilemez olduğunu vurgulamakta yarar görüyoruz.

GENÇLERİN GÜÇLENDİRİLMESİ HARCAMALARININ ÜZERİNE ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİM HARCAMALARINI EKLEYEREK ELDE ETTİĞİMİZ HARCAMALARIN TÜMÜNÜN GSYH İÇİNDEKİ PAYI 2011 YILINDA % 2,05 İLE SINIRLIDIR.

Gençlerin güçlendirilmesine yönelik yapılan kamu harcamaları ve ortaöğretim ve yükseköğretime yönelik harcamaların toplamının GSYH'ya oranı ise 2010 yılında % 1,91 iken 2011 yılında % 2,05'e yükselmektedir.

Son dönemlerde sayıları çarpıcı bir şekilde artmış olan tutuklu ve hükümlü gençlerin eğitim haklarından faydalanmaları önünde engeller bulunmaktadır. Bu sorunu çözmeye yönelik olarak, açık öğretim okullarına devam eden gençlerin kayıt, harç ve sınav giderlerinin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu üzerinden karşılanmasına yönelik bu yıl içinde sonlanacak olan geçici bir protokol yapılmıştır. Ancak üniversite öğrencilerinin sınavlarına girebilmeleri için ödemeleri gereken yol ve diğer masraflarını karşılayan daha kapsamlı ve sürekli bir kaynak aktarımına ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz.

Türkiye'de 2011 yılında gençliğin güçlendirilmesine yönelik ayrılan kaynağın yalnızca % 67'sinin eğitimde olan gençlere (YURTKUR ve eğitimi destekleyici burslar), % 33'ünün eğitimde olmayan gençlere (spor dahil) yönelik harcandığı görülmektedir. Eğitim harcamaları dahil edilerek yapılacak bir analiz çok daha keskin ve büyük bir uçurumu işaret edecektir. Halbuki OECD 2009 verilerine göre, Türkiye'de 15-24 yaş grubundaki gençlerin % 60'ı eğitim dışındadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2008 raporuna göre de gençlerin % 40'ı ne okula gitmemektedir, ne de çalışır durumdadır. Bu çarpıcı ve endişe verici veriler eğitim dışındaki gençleri güçlendirmeye yönelik yapılacak çalışmaların ve harcamaların en kısa zamanda ve büyük oranda artırılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

TÜRKİYE'DE 2011 YILINDA GENÇLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK AYRILAN KAYNAĞIN % 67'Sİ EĞİTİMDE OLAN GENÇLERE, % 33'Ü EĞİTİMDE OLMAYAN GENÇLERE YÖNELİKTİR. HALBUKİ, 15-24 YAŞ GRUBUNDAKİ GENÇLERİN % 60'I EĞİTİM DIŞINDADIR. BÜTÇEDE GENÇLİK YOKTUR, EĞİTİMDE OLMAYAN GENÇLİK HİÇ YOKTUR.

Gençliğe ayrılan kaynaklar ve olanakların düzeyi kadar önemli olan bir başka sorun da olanakların tasarlanmasından hizmet olarak sunulmasına kadar geçen aşamalarında gençlerin karar alma süreçlerine dahil olabilecekleri mekanizmaların son derece kısıtlı oluşu ve gençlerin kendilerine özgü ihtiyaç ve taleplerinin yeterince dikkate alınmamasıdır. Burada kendine özgülük hem gençlerin yaşamın farklı dönemlerindeki bireylerden ayrıştıkları ortak koşul ve özelliklerin göz önünde bulundurulması gerektiğine işaret etmek için hem de dil, din, ırk, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik kimlik, sosyo-ekonomik özellikleriyle farklılıklar gösteren gençlerin farklı ihtiyaçları olabileceğini ve kamu hizmetinin çoğunluğunun ihtiyacına değil tüm farklı ihtiyaçlara cevap verir şekilde tasarlanması gerektiğini vurgulamak için kullanılmıştır.

GENÇLERE SUNULAN OLANAKLARIN TASARLANMASINDA GENÇLERİN KATILIMI, TALEP VE İHTİYAÇLARI DİKKATE ALINMALIDIR. GENÇLERİ POTANSİYEL SUÇLU KABUL EDEN YASAKLAYICI DİSİPLİN YÖNETMELİKLERİ DEĞİŞTİRİLMELİDİR.

Bu bağlamda kamu harcamalarının planlanması ve hizmetlerinin tasarlanması süreçlerinde farklı gençlerin talep ve ihtiyaçlarını dile getiren sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil olmaları ve sundukları eleştiri, öneri ve modellerin dikkate alınması bizce çok önemlidir. Bu sürecin desteklenmesi için gençlerin yanı sıra gençlik örgütlerinin de şeffaf ve izlenebilir şekilde desteklenmeleri ve görünür olmaları için güçlendirilmelerine yönelik kaynak ayrılmasını öneriyoruz.

ENGELLİLERE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Engellilere yönelik kamu harcamalarını izleyebilmek amacıyla, mahalli idareler hariç Genel Devlet kapsamındaki idarelerce engellilere yönelik, sosyal yardım ve sosyal hizmetler, iş bulmaya destek, özel eğitim ve spor harcamalarını inceledik. Engellilere yönelik kamu harcamalarının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı 2006 yılında % 0,08 iken, düzenli olarak artarak 2011 yılında % 0,44 düzeyine çıktığını görüyoruz (**Tablo 5**). Engellilere yönelik kamu harcamalarının artışını olumlu karşılamaktayız. Ülkemizde gerek sosyal harcamaların toplamının gerekse engellilere yönelik kamu harcamalarının Avrupa Birliği üye ülkelerine ve OECD'nin diğer üye ülkelerine oranla düşük seyrettiği hesaba katıldığında, bu artışın nitelikli hizmetlerin üretilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla sürdürülmesi gerektiğine inanmaktayız.

ENGELLİLERE YÖNELİK KAMU HARCAMALARINDAKİ ARTIŞI, KAMU POLİTİKALARINDAKİ İLERLEMELERİ OLUMLU KARŞILIYORUZ.

Özürlüler Yasası'nın çıkarılması engelli bireylerin insan haklarının ülkemizde yerleşmesine yönelik çok önemli bir adımdır. Bu adım kamu kurum ve kuruluşlarına engelli bireylerin iktisadi, sosyal ve siyasi hayata tam katılımlarının tesis edilebilmesi için gereken tüm önlemleri alma sorumluluğu yüklemektedir. Ayrıca, dünya çapında engelli bireylerin insan haklarının evrensel ve kapsamlı bir biçimde sunulduğu ve engelli hakları örgütlerinin önemli çabaları sonucunda hazırlanan Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ne ülkemizin taraf olması olumlu bir gelişmedir. Ülkemizin sözleşmeye taraf olması, engelli bireylerin hayatlarını doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyen tüm kamu politikalarının hak temelli bir biçimde yeniden kurgulanmasını gerektirmektedir.

NAKİT TRANSFERLERİNİN YANI SIRA, ENGELLİLİĞİ ÖNLEME, ENGELLİLERE YÖNELİK ARAŞTIRMA, ERİŞİLEBİLİRLİK, EĞİTİM, İSTİHDAM, TIBBİ VE SOSYAL REHABİLİTASYON HİZMETLERİNE YÖNELİK KAYNAKLARIN ARTIRILMASI GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUZ.

Ülkemizde engelli bireylere yönelik yapılan toplam kamu harcamalarının bileşimi incelendiğinde, engelli bireylere ayrılan toplam kaynağın yaklaşık % 73'ünün 2022 sayılı kanun çerçevesinde ödenen özürülü aylığı ve evde bakım aylığı olarak harcandığı anlaşılmaktadır. Bu iki nakit transferi politikası önemli işlevler görmektedir. Fakat engellilere yönelik kamu harcamaları dağılımının daha etkin ve dengeli bir şekilde yapılabilceğini düşünüyoruz. Bu çerçevede özellikle aşağıda

sıraladığımız alanlara kamu kaynağı ayrılması gereğine dikkat çekmek isteriz: Engellilere yönelik araştırma faaliyetleri, engelliliği önleme, yaşamın tüm alanlarına tam katılım için gerekli erişilebilirlik düzenlemeleri, engelli bireylerin eğitimi, istihdamı, tıbbi ve sosyal rehabilitasyon hizmetleri.

Engelli bireylere yönelik yapılan toplam kamu harcamaları içerisinde evde bakım aylıklarının oranı, 2011 yılı için, yaklaşık % 44'tür ve harcamalardaki en büyük artış bu alanda olmaktadır. Bilindiği üzere, evde bakım aylığı evde bakılan ve geliri kanunla belirtilen miktarın altında kalan 300.000'i aşkın engelliye asgari ücret tutarında aylık düzenli cari transfer olarak yapılmaktadır. Evde bakım aylığı ile daha önce engelli bakımı alanında kapsamlı bir destek sunmaktan uzak olan devletin bu alanda varlığını hissettirmekte olduğunu görüyor, engelli bireylerin, BM Sözleşmesi'nin 19. maddesi gereği, toplumsal hayatın dışına itilmeden, kendi sosyal çevresinde ve kendi tercih ettiği biçimde bakımının gerçekleştirilmesi yaklaşımı-

**BM SÖZLEŞMESİNİN 19. MADDESİ
GEREĞİ, ENGELLİ BİREYLERE
TOPLUMSAL HAYATIN DIŞINA
İTİLMEYEN, KENDİ SEÇTİĞİ SOSYAL
ÇEVRESİNDE VE KENDİ TERCİH
ETTİĞİ BİÇİMDE VE KİŞİLERCE BAKIM
HİZMETLERİNİN SAĞLANMASI İÇİN
KAMUNUN FARKLI SEÇENEKLER
SUNMASI VE BUNUN İÇİN
KAYNAK AYIRMASI GEREKTİĞİNİ
DÜŞÜNÜYORUZ.**

nı önemsiyor ve bakım alanındaki bu politika genişlemesini olumlu buluyoruz.

Her ne kadar evde bakım yaklaşımı engelli bireyleri toplumsal hayatın dışına itmeyen ve bakım ihtiyaçlarının kendi sosyal çevresinde karşılandığı bir model öngörse de, bu modelin engelli bireylerin ailelerinin dışında da bağımsız yaşamak isteme ve bakımlarının profesyonel kamu çalışanları tarafından görülmesini tercih etme, tek başına yaşayabilecekleri destek hizmetli yaşam merkezleri, gündüzlü ve yatılı bakım hizmetleri gibi seçeneklerini tanımadığını düşünüyoruz.

Evde bakım görevinin aileye, dolayısıyla hanedeki kadına kayıt dışı bir çalışma biçiminde yüklenmesinin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz işbölümünü pekiştireceğine inanıyoruz. Ayrıca uzmanlık gerektiren bir çalışma alanı olan evde bakımın, yalnızca aile bağlarının var olması ile yeterli ve kaliteli bir biçimde sağlanabileceği varsayımını doğru bulmuyoruz. Bu nedenle evde bakım alanında ihtiyaç duyulan profesyonel insan kaynağının yetiştirilmesine ve istihdamına özel bir önem verilmesi ve bu profesyonellerin alanda çalışmaya başlamalarına kadar sürecek geçiş sürecinde ise, engelli bireylerin bakım ihtiyacını karşılamakta olan aile bireyelerine yönelik eğitimlerin verilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Ülkemizde engelli bireylerin tıbbi tedavi hizmetlerine konu olan ihtiyaçlarının karşılanmasının ardından, kendilerine bağımsız yaşam becerileri kazandıracak sosyal rehabilitasyon merkezleri bulunmamaktadır. Bu tür merkezlerin tüm ülke çapında kurulması için kaynak ayrılmasını talep etmekteyiz.

Özürlü aylıklarının miktarı düşüktür ve artırılmalıdır. Özürlü aylıklarının engelli vatandaşlarımızın güvenceli bir işte istihdam edilmeleri durumunda kesilmesi kuralının, engelli bireylerin istihdama katılım kararlarının önünde engel oluşturduğunu düşünüyoruz. Özürlü aylıklarının engellilikten kaynaklı ek harcamaları karşılama amacıyla verilen ve istihdamdan bağımsız olarak uygulanması gereken bir politika olduğuna inanıyoruz. Ayrıca son dönemde tartışılmakta olan asgari gelir desteği uygulamasına geçilmesi durumunda, engelli bireylerin faydalandığı özürlü aylıkları ve evde bakım aylığının hane geliri olarak kabul edilmemesi gerektiğini, dolayısıyla asgari gelir desteği hak edişi için gerçekleştirilecek gelir tespitinden istisna tutulmasının uygun olacağını düşünmekteyiz.

İŞKUR'un engellilere yönelik yaptığı eğitim ve iş edindirme harcamalarının miktarında bir artış görülmekte ancak bu harcama toplam harcamalar içerisinde 2011 yılında yalnızca % 0,29 civarında kalmaktadır. Engelli bireylerin istihdamına yönelik politikaların çeşitlendirilmesi, bu politikaların kapsamlarının artırılması için daha fazla kaynak gerekmektedir. Bu bağlamda, engelli bireylerin kamuda istihdamlarına yönelik Özürlü Memur Seçme Sınavı'nı olumlu olarak değerlendirmekte ve kadroların en kısa zamanda engelli bireylerin nitelikli istihdamı yönünde kullanılmasını talep etmekteyiz.

Engelli bireylerin istihdamı için ayrılan kotayı doldurmayan özel sektör kurumlarına yönelik ceza parası uygulamasına devam edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ancak ceza uygulaması mutlaka özel sektörün engelli istihdamına yönelik kamu tarafından bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi ile desteklenmeli-

dir. İstihdam alanındaki en önemli eksiklerden biri, işyerlerinin engellilere göre yeniden tasarlanmasına ve işyerlerine engellilerin ihtiyaç duydukları destek teknolojilerinin alınmasına yönelik bir harcamanın öngörülmemiş olmasıdır. Engelli kotasını doldurmayan özel sektörde kesilen cezalardan oluşan Ceza Fonu'nun bu amaçla kullanıma açılmasını önemli görüyoruz.

İstihdamın engelli bireylerin toplumsal katılımlarını artırmanın bir aracı olabileceğini düşünmekteyiz. Bu nedenle, engelli bireylerin bazı özel sektör kurumlarında kâğıt üzerinde işe alınıp işyerinde çalıştırılmadan kendilerine maaş ödemesi yapılması gibi uygulamaların engellilerin istihdama katılımları amacına uygun olmadığını ve bu konunun iş müfettişlerinin denetimlerinde dikkate alınması gereken bir konu olduğunu vurgulamak istiyoruz. Ayrıca normal işgücü piyasası koşullarında çalışması güç olan engelli bireylere yönelik kamu destekli bir mesleki rehabilitasyon ve istihdam biçimi olarak oluşturulan korumalı işyerlerinin yaygınlaştırılmasına ve mesleki rehabilitasyon faaliyetlerine kaynak aktarılması gerektiğinin altını çiziyoruz.

Engelli çocukların okullulaştırılmasına yönelik kampanyalara kaynak aktarılmasının önemli olduğunu düşünüyoruz. Kaynaştırma eğitimlerinin amacına ulaşmasına yönelik gerekli kaynağın aktarılması ve kaynaştırma eğitimlerinde görev alacak uzmanların yetiştirilmesini önemsiyoruz. 2008 yılında MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü engelli çocukların özel eğitim merkezlerinden, devlet finansmanı ile yararlanması yönündeki çalışmaları ve harcamaları artışını olumlu olarak değerlendiriyoruz. Ancak "özel" özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine yönelik nitelikli personel ile çalışan bir kurumsal denetim sistemi oluşturulmasına yönelik bir kaynak ayrılmasını önemli buluyoruz.

"ÖZEL" ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNE YÖNELİK NİTELİKLİ PERSONEL İLE ÇALIŞAN BİR KURUMSAL DENETİM SİSTEMİ OLUŞTURULMASI AMACIYLA KAMU KAYNAĞI AYRILMASINI ÖNEMLİ BULUYORUZ.

Ülkemizde özel gelişen çocukların, özel eğitim hizmetlerinden ücretsiz yararlanma sürelerinin AB ülkelerindeki çocuklara göre düşük olmasını önemli bir sorun olarak görüyoruz. Bu nedenle, özel eğitimden yararlanma sürelerinin bütçe kaygıları ile değil, çocuğun ihtiyacının bilimsel olarak tespit edilmesi ile belirlenmesi gerektiğine inanıyoruz.

2011 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan Ruh Sağlığı Eylem Planı'nı gerek ruh sağlığı politikaları alanında kapsamlı bir strateji öngörmesi gerekse insan hakları açısından olumlu karşıladığımız toplum temelli ruh sağlığı hizmetlerine geçişi müjdelemesi bakımından olumlu buluyoruz. Fakat bu planın nasıl hayata geçirileceğinin ve ruh sağlığı alanındaki kamu harcamalarında nasıl bir değişiklik öngörül-
düğünün kamuoyu ile paylaşılması gerektiğini düşünüyoruz.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından engellilere kısıtlı bir sağlık malzemeleri desteği verilmektedir. Sağlık malzemelerine erişimlerdeki zorluklarla baş edebilmeleri amacıyla, engellile-

KAMUDAKİ ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK İSTİHDAM KOTASININ DOLDURULMASINA YÖNELİK ÇABALARI OLUMLU BULUYORUZ. CEZA FONU'NDA BİRİKEN KAYNAĞIN ENGELLİLERİN ÇALIŞMA VE EĞİTİMLERİ İÇİN GEREKLİ OLAN DESTEK TEKNOLOJİLERİNİN ALINMASI VE YAYGINLAŞTIRILMASI İÇİN KULLANILMASINI ÖNERİYORUZ.

SGK'NIN ENGELLİLERİN TÜM SAĞLIK İHTİYAÇLARINI KARŞILAYACAK HİZMETLERİN TEMEL TEMİNAT PAKETİ İÇERİSİNDE TANIMLAMASI VE BU HİZMETLERİN SAĞLIK HİZMETİ SUNUCULARI TARAFINDAN ENGELLİ BİREYLERE KALİTELİ VE ÜCRETSİZ OLARAK SAĞLAMASININ GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUZ.

rin GSS yasasında öngörüldüğü gibi herhangi bir kriter bakımaksızın doğrudan sosyal güvence kapsamına alınması ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun engellilerin tüm sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetlerin temel teminat paketi içerisinde tanımlaması ve bu hizmetlerin sağlık hizmeti sunucuları tarafından engelli bireylere kaliteli ve ücretsiz olarak sağlamanın gerektiğini düşünüyoruz.

Sağlık raporlarında % 40'ın altında özürlü oranı belirtilen yurtaşların engellilere yönelik sağlanan tüm kamu hizmetlerinin dışında kalıyor olmalarının engelliler arasında bir eşitsizlik yarattığına inanıyoruz. Hizmetlere erişim kriterlerinin talep olduğu takdirde bu kesimi de kapsayacak biçimde esnetilmesi gerektiğini ve kriterdeki bu esnemeyi karşılayacak oranda kurum bütçelerine ek ödenekler konulmasını öneriyoruz.

Engelliliğin erken tanısını mümkün kılacak yeni doğan sağlık hizmetleri ülke çapında yaygınlaştırılmalıdır. Bu hizmetler içerisinde erken tanılama hizmetlerine (örn. işitme testi, kalça ultrasonu vb.) yönelik kaynak aktarılması gerekmektedir. Süreğen engelliliği ya da hastalığı bulunan bireylerden her yıl yeniden sağlık raporu istenmesi uygulamasına son verilmelidir.

Engelliliğin erken tanısını mümkün kılacak yeni doğan sağlık hizmetleri ülke çapında yaygınlaştırılmalıdır. Bu hizmetler içerisinde erken tanılama hizmetlerine (örn. işitme testi, kalça ultrasonu vb.) yönelik kaynak aktarılması gerekmektedir. Süreğen engelliliği ya da hastalığı bulunan bireylerden her yıl yeniden sağlık raporu istenmesi uygulamasına son verilmelidir.

Bilindiği üzere, Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşları Özürlüler Yasası'nda öngörülen erişilebilirlik şartlarını zamanında yerine getirmemişlerdir. BM Sözleşmesi'nin 9. maddesi ışığında, bu şartların en kısa sürede yerine getirilmesi için merkezi bütçeden kaynak ayrılması ve bu kaynağın yerel yönetimlerle paylaşılmasını önemsiyoruz.

Engellilere yönelik spor harcamalarında tesis ve malzeme harcamaları artırılmalıdır. Ayrıca engelli spor federasyonlarına ayrılan kaynakların federasyonlar arası dağılımı incelendiğinde, belirli engel gruplarının kamu kaynaklarından daha az yararlanabildiği görülmektedir. Spor alanında geri planda kalan engel grupları için teşvik mekanizmaları kurulmalıdır.

Engelli bireylerin haklarının hayata geçirilmesi için gereken uzmanların acilen yetiştirilmesine başlanması ve bu amaçla YÖK'ün üniversitelerde gerekli bölümlerin kurulmasını teşvik etmesi gerektiğini düşünüyoruz.

TÜRKİYE'DE KAMU KURUM VE KURULUŞLARI ÖZÜRLÜLER YASASI'NDA ÖNGÖRÜLEN ERİŞİLEBİLİRLİK ŞARTLARINI ZAMANINDA YERİNE GETİRMEMİŞLERDİR. BM SÖZLEŞMESİ'NİN 9. MADDESİ İŞIĞINDA, BU ŞARTLARIN EN KISA SÜREDE YERİNE GETİRİLMESİ İÇİN MERKEZİ BÜTÇEDEN KAYNAK AYRILMASI VE BU KAYNAĞIN YEREL YÖNETİMLERLE PAYLAŞILMASINI ÖNERİYORUZ.

Toplumdaki engellilerin toplumsal hayata katılımı karşısında var olan önyargıların kırılması ve olumsuz yaklaşımlarla mücadele edebilmek için her toplumsal kesime yönelik (aile, okul, işyeri) eğitim ve farkındalık yaratma çalışmaları BM Sözleşmesi'nin 8. maddesine paralel olarak sürdürülmelidir. Bunun için Özürlüler İdaresi, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TRT ve kurulacak olan Ayrımcılıkla Mücadele Kurumu'nun önemli görevler yüklenmesi ve bu görevlere yönelik kaynaklarla donatılmasını gerektiğini vurguluyoruz. Diğer yandan, engelli bireylere yönelik bilgilendirme

ve yönlendirme destek hizmetleri kurgulanmalıdır. Engelli bireylerin hangi haklara sahip oldukları, hangi hizmetlerden nasıl faydalanabilecekleri hakkında kamu tarafından bilgilendirilmelerini sağlayacak bir çalışma önemli bir toplumsal işlev görecektir.

Engelli bireyler tarafından engellilerin haklarını savunmak üzere kurulmuş olan derneklerin ve engelli bireylerin kendilerinin ülkemizde tüm politika süreçlerine ve özellikle engellilere yönelik politikaların geliştirilmesi süreçlerine aktif katılımlarını mümkün kılacak mekanizmaların kurulması ve bu mekanizmaların kuruluşuna kaynak ayrılmasını öneriyoruz.

ADALETE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

KAHİP olarak bu sene adalet harcamalarını da izleme kararı aldık. Bu amaçla Anayasa Mahkemesi, Sayıştay, Danıştay, Adalet Bakanlığı'nın harcamalarının yanı sıra, adli yardım için barolara aktarılan kaynak ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ödenen tazminatları da dikkate aldık. Adalet Akademisi'ne yönelik kaynak tümüyle Adalet Bakanlığı'nın ödeneklerinden; Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukevleri ve İşyurtları Kurumu'nun ise en az yarısı Adalet Bakanlığı'nın ödeneklerinden karşılanıyor. Bu nedenle toplam adalet harcamalarını hesaplarken Adalet Akademisi'nin harcamalarının tümünü ve Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukevleri ve İşyurtları Kurumu'nun harcamalarının yarısını dikkate almadık. Bu şekilde hesapladığımız toplam adalet harcamaları 2011 yılında 5,9 milyar TL olmuştur.

Adalet harcamalarının GSYH'ya oranı 2008 yılında % 0,35 iken 2011 yılında % 0,46'ya yükselmiştir. 2014 yılına kadar % 0,43'e düşürülmesi planlanmaktadır (**Tablo 6**). Adalet erişim, uzun yargılama ve tutukluluk süreleri, adli yardımların yetersizliği, cezaevi koşullarının kötülüğü ve cezaevindeki insan hakları ihlalleri Türkiye'nin gündeminden düşmemektedir. Avrupa Konseyi Etkin Yargı Komisyonu'nun 2008 verilerine göre, üye ülkelerin ülke sakini başına mahkemeler, savcılık ve adli yardım harcamaları ortalama 47,1 Euro'dur. Bu rakam Türkiye'de 10,3 Euro'dur. Aynı veriler ile GSYH bağlamında kişi başına harcama kıyaslamasında ise Türkiye binde 15'in altında harcama ile en düşük harcama yapan ülke kategorisindedir. Bu nedenlerle, bizler adalet harcamalarının artırılması gerektiğini düşünüyoruz.

ADALET HARCAMALARININ GSYH'YA ORANI 2008 YILINDA % 0,35 İKEN 2011 YILINDA % 0,46'YA YÜKSELMIŞTİR. 2014 YILINA KADAR % 0,43'E DÜŞÜRÜLMESİ PLANLANMAKTADIR. BİZLER, ADALET HARCAMALARININ ARTIRILMASINI TALEP EDİYORUZ.

Türkiye'de toplam adalet harcamalarının % 86'sı Adalet Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Adalet Bakanlığı harcamasının ise % 54'ü mahkemelere, % 38'i cezaevlerine, % 8'i de diğer harcamalara yöneliktir. Adalet harcamalarını, bu dağılıma uygun olarak mahkemeler için yapılan harcamalar, cezaevlerine yönelik harcamalar ve adli yardım ve denetimli serbestlik gibi önemli alt kalemleri olan harcamalar açısından üç ayrı başlıkta ele alıp Avrupa ülkeleri ile kıyasladığımızda aşağıdaki sonuçlara ulaştık:

AB ÜLKELERİNDE ÜLKE SAKİNİ BAŞINA MAHKEMELER, SAVCILIK VE ADLİ YARDIM HARCAMALARI ORTALAMA 47,1 EURO'DUR. BU RAKAM TÜRKİYE'DE 10,3 EURO'DUR.

Mahkemeler açısından baktığımızda, Avrupa Konseyi Etkin Yargı Komisyonu'nun 2008 verilerine göre, Türkiye'de her 100.000 kişi başına düşen hâkim sayısı 10'dur. Bu rakam İngiltere'de 58, Fransa'da 54, Yunanistan'da 33, İtalya'da 18'dir. Avrupa ülkelerinde bir hâkim yılda ortalama 200 dosyaya bakarken, Türkiye'de bu sayı 1.078'dir. Türkiye'de 2008 yılından sonra hâkim sayısında bir artış olmuştur; ancak bu sayının hâlâ düşük olduğunu söyleyebiliriz. Hâkim sayısının az olmasının bir sonucu olarak hâkim başına düşen dava sayısı çok yüksektir. Tüm bu faktörler, yargılama sürelerinin aşırı uzunluğuna ve özgürlükten mahrum edilmelere neden olmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin İhlal İstatistikleri'ne göre, 2010 yılında yargılama sürelerinin aşırı derecede uzunluğu sebebiyle hakkında en fazla ihlal kararı verilen ülke 83 ihlalle Türkiye olmuştur. 2011 yılında ise, 53 ihlal ile en fazla ihlal kararı verilen ikinci ülke olmuştur. Türkiye özgürlükten mahrum bırakma konusunda da diğer Avrupa Konseyi ülkeleri ortalamasının çok üzerinde mahkûmiyet almıştır.

AVRUPA ÜLKELERİNDE BİR HÂKİM, YILDA ORTALAMA 200 DOSYAYA BAKARKEN, TÜRKİYE'DE BU SAYI 1.078'DİR. DAVALARIN AŞIRI DERECEDE UZUNLUĞU SEBEBİYLE HAKKINDA VERİLEN İHLAL KARARI SAYISI AÇISINDAN TÜRKİYE, 2010 YILINDA 83 İHLALLE BİRİNCİ SIRADA, 2011 YILINDA, 53 İHLAL İLE İKİNCİ SİRADADIR.

Daha fazla hâkim istihdam edilmesi için çalışmalar yapılması ve bu konuda ödenek artırımı yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Türkiye'de kişi başına yapılan mahkeme harcaması çok düşüktür ve artırılmalıdır. Hâkimlerin mesleki yetkinlikleri, adil karar almaları için önem arz etmektedir. Mesleki eğitime ayrılan bütçe artırılmalıdır. Adalet Akademisi ve Adalet Bakanlığı içinden yapılan mesleki eğitime yönelik harcamalar da arttırılmalıdır. Bu konularda olumlu değişimi sağlayacak her türlü gelişmeyi destekliyoruz.

Cezaevleri açısından baktığımızda, Türkiye'de Ekim 2011 itibariyle cezaevlerinde 34.430'u tutuklu, 17.952'si hükmen tutuklu, 74.660'u hükümlü olmak üzere toplam 127.042 mahkûm bulunduğunu görmekteyiz. Türkiye'de 114.831 yatak kapasiteli toplam 370 ceza infaz kurumu vardır. Cezaevlerinde yatak sayısı verilerine göre kapasite açığı 12.000 civarında görünmektedir. Bu açığın kapatılması gerekmektedir. Ancak, yatak sayısının artırılmasının yaşam kalitesinin artırıldığı anlamına gelmediğini düşünüyoruz. Sadece yatak sayısının artırılması, örneğin ortak alanları paylaşan insan sayısını arttıracaktır ve mahpusların yaşam kalitesini düşürecektir.

Türkiye'de tutuklu/hükümlü başına yapılan yıllık harcama, 2010 yılı için yaptığımız hesaplara göre, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Ceza İnfaz Kurumları, Tutukevleri ve Eğitim Merkezleri ve Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukevleri ve İşyurtları Kurumu'nun harcamalarını dikkate aldığımızda yılda 16.264 TL olmaktadır. Ceza ve İnfaz Kurumları ve Tutukevleri ile İşyurtları Kurumu'nun harcamalarını dahil etmezsek yılda 12.629 TL olmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın açıklamalarına göre ise yıllık 14.400 TL (9.230 dolar)'dir. Adalet Bakanlığı'nın yaptığı uluslararası karşılaştırmaya göre, 2010 yılında ABD'de mahkûm başına 25.000 dolar, Danimarka'da 96.000 dolar, Güney Afrika'da 5.993 dolar harcanmaktadır.

Cezaevlerinde bulunanların içinde tutuklu sayıları dikkate alınırsa, mahkeme süreçleri rasyonel hale getirilir, tutukluluk süreleri kısaltılır ve tutuklu sayıları düşerse var olan cezaevi kapasitesi yeterli olabilir. Ancak mevcut cezaevlerinin insan yaşam kalitesini yükseltecek ve kültürel özellikleri dikkate alarak ve insan haklarına uygun şekilde revize edilmesi gerektiğini ve bu süreçte sivil toplum ve üniversitelerin işbir-

liğinin önemini vurgulamak isteriz.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'de cezaevine dönüş oranlarının oldukça yüksek olduğu gözle çarpılmaktadır. Çocukların (18 yaş altı) % 68,6'sının salıverilmelerinden sonraki bir yıl içinde, gençlerin (18-20 yaş) % 70'inin salıverildikten sonraki 2 yıl içinde, yeniden ceza aldığı bilinmektedir. Cezaevlerinin, suçluların tutulduğu yer değil, suçluların cezaevine geri dönüşlerinin önünü alacak faaliyetlerde bulunacakları ve suçlarıyla yüzleşecekleri yerler olması önemlidir.

CEZAEVLERİNDE BULUNAN TUTUKLU SAYILARININ YÜKSEKLİĞİ DİKKATE ALINIRSA, YARGILAMA SÜRELERİNİN KISALMASI, TUTUKLULUK TEDBİRİNE İSTİSNAİ OLARAK BAŞVURULMASI DURUMLARINDA CEZAEVİ KAPASİTESİ YETERLİ OLABİLİR VE KAYNAKLAR MEVCUT CEZAEVLERİNİN İNSAN YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEYE AYRILABİLİR.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'de cezaevlerinde her 100 mahkûma 25 memur düşmektedir. Avrupa ülkeleri ile kıyasladığımızda; Danimarka'da her 100 kişiye 138 memur, İtalya'da 81 memur, Hollanda'da 75 memur düşmektedir. Türkiye'de cezaevi personelinin artırılması gerekmektedir. Ancak cezaevi personelinden yalnızca güvenlik personeli anlaşılmalı, yukarıda belirttiğimiz gibi, mahkûmların cezaevine dönüşünü azaltmak ve tahliye sonrası yaşama adapte olmalarına yardımcı olmak üzere cezaevlerinde psikologlar, meslek uzmanları ve sosyal çalışmacılar istihdam edilmelidir. Bu tür personel sayısı artmadıkça insan hakları ihlallerinin azaltılması ve cezaevlerine dönüş oranlarının azaltılmasının mümkün olmadığını düşünüyoruz. Adalet Bakanlığı'nın yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre mahkûmların % 82'sinin yazma becerisi düşük, sadece 1/5'i iş başvuru formu doldurabilir düzeyde; % 50'si iş becerisine sahip değil; 2/3'ü cezaevine girerken işsiz ve % 70'i iki veya daha fazla akıl ve ruh sağlığı problemi yaşıyorlar. Halbuki, Türkiye'de cezaevlerinde görevli personel sayısı 31.861 iken sadece 172 psikolog, 158 sosyal çalışmacı ve 93 öğretmen çalışmaktadır. Bu bilgiler cezaevinde güvenlik personeli dışındaki personel sayısının artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

TÜRKİYE'DE CEZAEVLERİNDE GÖREVLİ PERSONEL SAYISI 31.861 İKEN PSİKOLOG, SOSYAL ÇALIŞMACI VE ÖĞRETMEN SAYISI SADECE 423'TÜR. İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN VE CEZAEVLERİNE DÖNÜŞ ORANLARININ AZALTILMASI İÇİN BU MESLEK GRUPLARININ İSTİHDAM EDİLMESİNİN GEREKLİ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUZ.

İşyurtları Kurumu'nda mahkûmların gönüllü ve sigortalı olarak çalışması anlamlıdır ancak elde edilen gelir, tekrar mahkûma kazandırılmalı, mahkûmların cezaevine geri dönüşünü engelleyecek faaliyetlere, insan hakları ihlallerini önleyici tedbirlere harcanmalıdır. Tutuklama tedbirine istisna olarak başvurulması, kamu hizmeti cezalarının etkin olarak kullanılması, denetimli serbestliğin teknolojik imkânlar da kullanılarak yaygınlaştırılması, en kolay ve sık başvuru alan denetim

yolu olarak görülen 'mahpus etme' politikasına alternatifler olarak ciddi olarak değerlendirilmelidir.

Avrupa Konseyi üye ülkelerinde dava başına harcanan adli yardım (müdafilik ve adli yardım) 2008 yılında, ortalama 536 Euro'dur. Türkiye 8 Euro ile en düşük harcama yapan ikinci ülkedir. Adli yardım bütçesi, bir ülkenin hukuk sistemini erişebilir hale getirilme çabasını gösterir. Müdafilik hizmetine ayrılan bütçe artırılmalı ve adli yardımdan yararlanabilecek kişi sayısının artırılabilmesi için, yardımdan yararlanacakların suçlarına ilişkin ceza sınırının kaldırılması gerektiğini düşünüyoruz.

Türkiye’de denetimli serbestlik uygulaması başlamıştır. Şartlı tahliye edilenlere şartlı tahliyeleri boyunca temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir bütçenin ayrılmasının, uygulamanın başarılı olabilmesi için gerekli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca, denetimli serbestlik sisteminin izlenmesi için insan kaynaklarının artırılmasını ve bu süreçte sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılmasını çok önemli buluyoruz.

Mahkemelerdeki aşırı iş yoğunluğu ile baş etmek için mahkeme harçlarının artırılması gibi yargı yoluna başvurmayı kısıtlayan uygulamaları son derece sakıncalı buluyoruz. Bunun yerine örneğin Kamu Denetçiliği Kurumu’nun bir an önce işlerlik kazandırılması ve başka ülkelerin deneyimlerinden de yararlanarak, yargının egemenliği ilkesi ile uyum içinde, ‘alternatif uzlaşma yolları ve kurumları tesis ederek’, adalete ayrılan bütçenin adaleti sağlayacak şekilde kullanılabileceğini düşünüyoruz.

ASKERİ VE İÇ GÜVENLİĞE YÖNELİK KAMU HARCAMALARI

Türkiye’de askeri harcamaların şeffaf ve izlenebilir olması, STK’ların ve hatta parlamentonun denetimine yeterince açık olması talebi, demokratik bir taleptir.

Askeri harcamaları hesaplamak için izlemek gereken çok sayıda kamu idaresi ve fonu vardır (**Tablo 7**). Türkiye’de KİT’lerin ya da kamu iştiraklerinin olduğu bir savunma sanayinin varlığı söz konusudur. Askeri harcamalarla iç güvenlik için yapılan harcamalar birçok kez iç içe girmiştir. Merkezi Yönetim kapsamındaki askeri kurumların harcamalarına ulaşılabilir. Bazı önemli verilerin açıklanmasına ise yeni başlanmıştır. Örneğin, TSK 2000 yılından bu yana 2011’de ilk kez personel mevcudunu açıklamıştır. TSKGV de 2010 yılına mahsus mali tablolarını açıklamış, Milli Savunma Bakanlığı’nın yaptığı bilgilendirme ile Vakıf’tan TSK projelerine aktarılan miktarı bildirmiştir. Bu açıklamalar askeri harcamaların şeffaflığı yönünde atılmış önemli adımlardır, bu açıklamaların devamlı olacağını umuyor ve bu açıklamalara bağlı olarak ülke güvenliğinin tehdit altına girmediğini anlıyoruz.

TSKGV’NİN HARCAMALARI VE TSK PERSONEL MEVCUDU 2000 YILINDAN SONRA İLK KEZ 2011 YILINDA AÇIKLANMIŞTIR. BU BİLGİLERİN SÜREKLİ OLARAK KAMUOYUYLA PAYLAŞILMASI GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYORUZ.

Ancak askeri harcamaların parlamento tarafından denetimi konusunda kısıtlar devam etmektedir. Örneğin, 2011 yılında kamu idarelerinin TBMM’ye sundukları ödenek cetvelleri içinde Milli Eğitim Bakanlığı’nın 41 sayfa, Sağlık Bakanlığı’nın 24 sayfa, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün 28 sayfa, İçişleri Bakanlığı’nın 12,5 sayfa iken Milli Savunma Bakanlığı’nın ödenek cetvelinin 2,5 sayfa ve Jandarma Genel Komutanlığı’nın

ödenek cetvelinin 2 sayfa olduğunu görmekteyiz. Askeri harcama yapan idarelerin ödenek cetvellerinin bu derecede sınırlı bilgi içermesi gerek askeri harcamalar üzerindeki parlamento denetimini gerekse sivil toplum kuruluşlarının bu harcamaları izlemesini kısıtlayan bir unsur olmaktadır. Diğer yandan, Sayıştay’ın askeri harcamaları denetlemesi konusundaki yasa ve yönetmelikler hâlâ sürekli olarak değişime uğramakta ve belirsizliğini korumaktadır. Faaliyet raporları ve stratejik planlar aracılığıyla diğer idarelerin birçok bilgisine ulaşılabilirken askeri kurumların stratejik plan yayınlamaktan muaf olmaları ve faaliyet raporlarında bazı bilgilerin bulunmaması yapılan izlemeyi sadece harcamalardaki gelişmelerle sınırlandırmaktadır.

Başbakanlığın örtülü ödenek harcaması toplamı, Başbakanlık faaliyet raporlarında açık olarak görülebilmektedir. Bu harcamanın askeri harcamalara yönlendirilen kısmı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Köy korucuları maaşları bir artış göstermektedir. Bu artışın ne kadarının personel sayısındaki artışla ilgili olduğu belli olmadığı gibi, köy korucularının kamuya getirdiği yük, maaşlar dışında ödenen sosyal güvenlik primleri ve köy korucuları tarafından kullanılan silahlara yönelik harcamalar bilinmediği için tam olarak hesaplanamamaktadır. Ancak köy korucularının maaşlarının karşılandığı İçişleri Bakanlığı bütçesinin toplam personel harcaması, 2011 yılı için 1.245.081.000 iken köy korucularının maaşları 405.278.000 TL'dir. Bu harcama dikkat çekicidir. Diğer yandan, Türkiye'de jandarmanın sivilleşmesi projesi gündemde olmakla birlikte 2014 yılına kadar izleyebildiğimiz öngörüler içinde Jandarma Genel Komutanlığı'nın bütçesinde bu projeyi yansıtan bir değişiklik görülmemektedir.

ASKERİ HARCAMALARLA İLGİLİ KARARLAR ÜZERİNDE SİVİL VE PARLAMENTO DENETİM EKSIKTİR VE ARTIRILMALIDIR.

Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Savunma Sanayi Müsteşarlığı ve Savunma Sanayi Destekleme Fonu, Makina ve Kimya Endüstrisi, köy korucularının maaşları, örtülü ödenek dahil gizli hizmet harcamaları, TÜBİTAK askeri amaçlı AR-GE harcamaları, askeri amaçlı alınan dış kredi geri ödemeleri ve KKTC'ye askeri amaçlı yardımların bulunduğu askeri harcamaları toplamı 2011 yılında 26 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında askeri harcamaların GSYH'ya oranı % 2,01 civarındadır (**Tablo 7, A+B**). Tüm dünya ülkeleri için askeri harcamaları hesaplayıp ilan eden SIPRI'nin metodolojisine göre askeri kurumlardan emekli olan sivil ve askeri personelin emeklilik ödemeleri de askeri harcamalar içine dahil edilmektedir. Bu harcama kalemi tahmin edilerek askeri harcamalar eklendiğinde Türkiye'nin askeri harcamaları 2011 yılında 30 milyar TL, GSYH'ya oranı ise % 2,35 olmaktadır (**Tablo 7, A+B+C**). SIPRI verilerine göre, Türkiye dünyada en yüksek askeri harcama yapan 14. ülke olmaktadır.

2011 YILINDA ASKERİ HARCAMALARININ GSYH'YA ORANI % 2,35 OLAN TÜRKİYE DÜNYA'DA ASKERİ HARCAMA YAPAN 14. BÜYÜK ÜLKEDİR.

Daha önceki yıllarda yolladığımız mektuplarda belirttiğimiz gibi, Türkiye'nin askeri harcamaları 15 yıl boyunca (1988-2004 yılları arasında) eğitim harcamalarının üzerinde olmuştur. TÜİK verilerine göre eğitim alması gereken 6-29 yaş grubunun toplam nüfusa oranının % 48 olduğu bir ülkede, 15 yıl boyunca eğitimden

çok askeri harcama yapılmış olmasını bugün ülkenin nitelsiz işgücü deposu olmasının, işgücü verimliliğinin düşük olmasının ve genç işsizliğinin yetişkin işsizliğinden iki kat fazla olmasının açıklamalarından biri olduğunu görmek çok zor değil.

Maliye Bakanlığı verileri ve Milli Savunma Bakanı'nın internet sitesinde yer alan kamuoyu açıklamasına göre, askeri kurumların personel harcamaları ve bu personelin ihtiyaçlarına yönelik mal ve hizmet alımları bir arada düşünüldüğünde harcamaların % 75'ini oluşturmaktadır. Modernizasyona yönelik mal ve hizmet alımı ve sermaye harcamaları ise toplamın % 25'ini oluşturmaktadır. Askeri harcamaların % 75'inin personel ve personel ihtiyaçlarına yönelik mal ve hizmet alımı olmasını gerektirecek kadar yüksek bir asker sayısının gerekli olup olmadığı tartışma konusu olmalıdır.

TÜRKİYE'NİN ASKERİ HARCAMALARININ % 75'İ PERSONEL MAAŞLARI VE PERSONEL İHTİYAÇLARINA YÖNELİK MAL VE HİZMET ALIMLARINDAN OLUŞMAKTADIR.

En son 1 Haziran 2012 tarihinde, profesyonel asker ve zorunlu asker mevcudu ile ilgili sayısal bilgiler yayınlanmıştır. Ancak halen yapılan harcamaların ne kadarının profesyonellere, ne kadarının yüksek sayıda zorunlu asker bulundurmaya yönelik olduğu bilgisine ulaşamadığı gibi, zorunlu askerlerin hangi görevlerde çalıştıklarına yönelik bilgiler de yetersizdir. Bu eksiklikler, zorunlu askerliğin kaldırılması ya da profesyonel personel sayısını artırmanın maliyeti ve etkinliğinin kamusal alanda ve parlamentoda ayrıntılarıyla tartışılmamasının nedenlerinden biri ve belki de en önemlisidir.

Türkiye'nin dünyada askeri harcaması en yüksek 14. ülke olması gerekmediğini, askeri harcamalarını azaltarak, NATO-Avrupa askeri harcamaların GSYH'ya oranının ortalaması olan 1,8 düzeyine indirilebileceğini düşünüyoruz. 12,5 milyon sigortasız vatandaşın genel sağlık sigortası priminin devlet tarafından ödenmesi ve 1 milyon görece yoksul haneye ayda 295,5 TL düzenli gelir verilmesi durumunda ortaya çıkan ek kaynak ihtiyacı 1,3 milyar TL civarındadır ve askeri harcamaların % 5 azaltılmasıyla bu kaynak sağlanabilecektir. Askeri harcamaların % 20 azaltılmasıyla ise 12,5 milyon sigortasız vatandaşın genel sağlık sigortası primi devlet tarafından karşılanabilir ve 1,5 milyon yoksul haneye ayda 465,4 TL düzenli gelir desteği verilebilir. Ayrıca, Türkiye'de faiz harcamaları azalmaktadır. Faiz harcamalarında yaşanacak olan düşmeye paralel olarak, kamu harcamalarının azaltılması yerine, sosyal harcamalara yöneltilen kaynağın artırılması gerektiğini öneriyoruz.

Bu yıl yaptığımız izlemeler arasına İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, MİT Müsteşarlığı, MGK Genel Sekreterliği, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı kurumlarından oluşan iç güvenlik harcamalarını da ekledik (**Tablo 8**). Toplumsal sorunların çözümünde hangi silahlı gücün kuvvetlendirilmesi gerektiği tartışmalarının ön plana çıkmış olmasını çok sakıncalı buluyoruz. Bu yıl hazırladığımız mektuba iç güvenlik harcamalarını ekledik çünkü askeri harcamalar azalırken iç güvenlik harcamalarının artıp artmadığının izlenmesini önemli buluyoruz. Türkiye'de 2011 yılındaki iç güvenlik harcaması 15 milyar TL ve GSYH'ya oranı da % 1,2 olarak gerçekleşmiştir ve artırılmasının planlanmadığı görülmektedir.

Kamu Harcamalarını İzleme Platformu Üyeleri (alfabetik)

Altı Nokta Körler Vakfı

Amargi Kadın Kooperatifi

Avrupa Toplulukları Araştırmaları Derneği

Başak Kültür ve Sanat Vakfı

Bilgi STK

Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Formu

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği

Çevre Hukuku Derneği

Düşünce Suçu(?)na Karşı Girişim

Eğitim Reformu Girişimi

ESYO Eskişehir Sivil Yerel Oluşumu

Genç Gelişim Derneği

Gençlik Çalışmaları Birimi

Gençlik İstihdam Derneği

Gündem Çocuk Derneği

Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği

Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği

Helsinki Yurttaşlar Derneği

İris Eşitlik Gözlem Grubu

İzmir Kadın Dayanışma Derneği

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu

Kadınlarla Dayanışma Vakfı

Kalkınma İnsiyatifi Grubu Kooperatifi

Kaos Gey Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği

Mardin Gençlik ve Kültür Derneği

Nilüfer Kent Konseyi

Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği

Özürülüler Vakfı

Ruh Sağlığında İnsan Hakları Girişimi Derneği

Sağlık Memurları Derneği

Sanat ve Sosyal Gelişim İçin Gençlik Girişimi Derneği

Sosyal Haklar Derneği

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İstanbul Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği İzmir Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Kocaeli Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Konya Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Trabzon Şubesi
Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet EŞitliği Politikaları Merkezi Derneği
Sosyal Politika Kolektifi
Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
Şeffaflık Derneği
TarlabaŐı Toplumunu Destekleme Derneği
Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı
Toplum Gönüllüleri Vakfı
Toplum Sağlığı Araştırma ve Geliştirme Merkezi Derneği
Toplumsal Kalkınma Derneği
Tosya Bedensel Engelliler Derneği
Tosya Gençlik Gündemi Derneği
Tüketiciler Derneği
Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Ankara Şubesi
Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi
YG-21 Cizre Gençlik Meclisi

İmzalayan Diğer Kuruluşlar (alfabetik)

Akdeniz Gençlik Derneği

Barışağı Girişimi

Çocuklar Aynı Çatının Altında Derneği

Kolaylaştırıcı Dernek

Ordu Kadını Güçlendirme Derneği

Sağlık Hizmetleri Sınıfı Çalışanları Derneği

Sağlık Teknisyen ve Teknikerleri Derneği

Sağlık ve Sosyal Politika Araştırma ve Eğitim Merkezi Derneği

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Ankara Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Antalya Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Bursa Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Denizli Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Diyarbakır Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Edirne Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Eskişehir Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Gaziantep Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Hatay Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Kayseri Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Mersin Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Samsun Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Şanlıurfa Şubesi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Van Şubesi

Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Derneği

Tıbbi Laboratuvar Teknisyenleri ve Teknikerleri Derneği

Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı

Tüm Renkler Eski Avrupa Gönüllü Hizmeti Gönüllüleri Gençlik Derneği

Youth For Understanding - Türkiye

Yüksek Öğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı

Tablo 1: 2006-2014, Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Tablosu, Genel Devlet, Bin TL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	KANUNLAŞAN	BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ	BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ
A: MERKEZİ YÖNETİM " SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM" HARCAMALARI									
Hazine Müsteşarlığı	658.061	807.545	1.022.169	1.018.575	1.176.290	1.428.647	1.828.000	2.039.000	2.263.000
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı					633.253	2.554.280	577.440	563.025	597.660
Millî Savunma Bakanlığı	11.033	10.442	11.096	12.127	11.194	8.290	16.000	16.800	17.640
Diş İşleri Bakanlığı	4.327	5.245	4.341	7.463	5.542	6.403	11.471	12.045	12.664
Maliye Bakanlığı	11.902.882	7.267.901	9.315.255	19.950.445	24.191.830	31.603.645	34.140.835	37.447.390	40.687.524
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	12.856.272	25.823.450	25.849.685	32.907.174	31.054.338	21.504.619	31.170.897	35.303.014	36.822.427
Özrülüler İdaresi Başkanlığı	2.456	3.321	2.875	3.423	3.586	7.224			
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	1.843	2.499	2.612	4.237	249.664	161.797			
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu G. M.	426.912	603.200	1.056.174	1.783.688	2.516.762	3.424.709			
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı							8.635.324	9.552.042	10.425.982
Ödeme Gücü Olmayanların GSS Primleri							4.084.694	4.333.447	4.597.354
SYDTF'ye transferler							428.000	449.400	471.870
2022 Sayılı Kanun Ödemeleri							2.904.080	3.051.027	3.205.408
Tarım ve Köylüleri Bakanlığı	45.911	88.332	26.244	29.438	8.728	17.148			
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı						9.319	11.321	11.887	12.481
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	225.667	215.825	253.354	244.884	3.039	4			
Fakirlere Kömür Yardımları	250.000	265.000	332.000	252.000	462.400	225.000	444.857	467.100	490.455
SODES			42.000	91.956	150.027	194.628	195.866		
GENEL BÜTÇELİ KURUMLAR	26.385.364	35.092.760	37.917.805	56.305.410	60.466.653	61.151.085	79.990.225	88.463.330	94.535.241
Vakıflar Genel Müdürlüğü	75.141	120.784	119.885	108.610	36.129	41.571	55.031	56.875	58.525
GAP İdaresi, İnsani ve Sosyal Gelişme G. Koordinat.	2.510	2.947	7.082	5.357	6.926	8.759	9.263	9.726	10.212
ÖZEL BÜTÇELİ KURUMLAR	77.451	123.731	126.967	113.967	40.300	46.870	60.592	62.714	64.656
MERKEZİ YÖNETİM "SOSYAL GÜVENLİK VE SOSYAL YARDIM" HARCAMALARI TOPLAMI	26.463.015	35.216.491	38.044.772	56.419.377	60.509.78	61.196.043	80.000.385	88.529.931	94.603.979
1: MERKEZİ YÖNETİM SOSYAL KORUMA HARCAMALARI TOPLAMI (SGK'ya Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan; SYDTF'ye Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan; İşsizlik Sigortası Fonu'na Hazine'den yapılan transferler hariç)	1.045.800	1.317.595	1.857.663	2.543.183	4.087.250	6.659.132	8.347.959	8.957.680	9.761.804
B: MERKEZİ YÖNETİM SAĞLIK HARCAMALARI									
Türkiye Büyük Millet Meclisi	271	327	383	602	269	384	454	475	499
Başbakanlık	461	520	547	634	563	578	902	972	1.050
Diyanet İşleri Başkanlığı	249	245	262	305	157	319	297	321	344
Emniyet Genel Müdürlüğü	2.007	2.166	2.554	2.793	3.201	3.481	3.816	4.118	4.443
Diş İşleri Bakanlığı	1.578	1.665	1.748	1.887	1.210	805	1.000	1.050	1.103
Sağlık Bakanlığı	8.475.066	10.358.358	11.962.380	14.560.930	14.730.755	17.190.528	14.296.453	14.866.304	16.104.939
Yeşil Kart Harcamaları (Sağlık Bakanlığı Harcamaları içindedir)	2.909.800	3.913.000	4.031.000	5.506.000	4.944.199	5.139.815	539.000		
Denizcilik Müsteşarlığı	102	108	120	90	77	83			
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı							121	142	162
Kültür ve Turizm Bakanlığı	56	89	78	94	16	19	55	58	61
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	13	37	36	31	34	43			
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı							70	74	77
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	76.884	117.430	78.253	49.174	45.047	60.880			
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı						51	367	396	504
Tarım ve Köylüleri Bakanlığı	10.124	11.130	55.111	87.938	65.662	32.951			
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı						49.209	90.545	103.245	114.496
Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı	156	184	18	11	9	6	20	21	22
Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü	175	163	207	198	200	169	196	217	245
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	284	232	226	261	289	372			
GENEL BÜTÇELİ KURUMLAR	8.567.426	10.492.654	12.101.923	14.704.948	14.847.489	17.339.878	14.394.296	14.977.393	16.227.945
Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu	277	288	289	310	316	381	484	523	567
Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü	837	952	1.032	1.369	1.439	1.514			
Spor Genel Müdürlüğü							1.436	1.540	1.665
Devlet Opera ve Baleleri Genel Müdürlüğü	9	125	178	100	116	229	698	770	829
Vakıflar Genel Müdürlüğü	7.503	29.740	4.240	24.133	20.260	421	528	570	616
Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü	89.466	33.193	54.648	112.774	159.420	113.816	111.771	124.787	136.914
Karayolları Genel Müdürlüğü	1.166	1.641	1.100	1.115	1.126	1.138	1.197	1.293	1.395
Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü							415	457	498
Türkiye Atom Enerjisi Kurumu	111	82	57	48	57	8			
Savunma Sanayi Müsteşarlığı	1								
Türk Standartları Enstitüsü	4								
GAP İdaresi Başkanlığı	202								
Yükseköğretim Kurumları	606.660	717.702	788.533	836.963	1.036.898	1.122.177	1.038.861	1.138.149	1.238.670
ÖZEL BÜTÇELİ KURUMLAR	706.236	783.723	850.077	976.812	1.219.632	1.239.684	1.155.390	1.268.089	1.381.154
2: MERKEZİ YÖNETİM SAĞLIK HARCAMALARI TOPLAMI	9.273.662	11.276.377	12.952.000	15.681.760	16.067.121	18.579.562	15.549.685	16.245.482	17.609.099
C: SOSYAL GÜVENLİK KURUMU GİDERLERİ (SSK, Emekli Sandığı, Bağkur)									
SGK Diğer Giderleri	5.024.732	5.143.521	3.821.974	3.488.277	3.859.388	5.025.920	4.842.920	5.138.973	5.453.592
2022 Sayılı Kanun Ödemeleri	1.380.268	1.661.479	1.690.026	2.382.723	2.551.612	2.759.080			
Sigorta Ödemeleri	44.786.000	52.736.000	59.647.000	68.051.000	79.646.000	92.512.000	105.751.000	117.349.000	128.868.000
Sağlık Giderleri	17.676.000	20.045.000	25.404.000	28.863.000	32.556.000	36.547.000	43.414.000	47.751.000	50.601.000
Kamu Personeli Sağlık Giderleri (2010'dan itibaren SGK içinde)	2.439.690	2.711.230	2.734.325	3.292.282	794.000	336.435	361.794	339.786	359.096
3: SGK SOSYAL KORUMA GİDERLERİ	71.306.690	82.297.230	93.297.325	106.077.282	119.407.000	137.180.435	154.369.714	170.578.759	185.281.688
D: İŞSİZLİK SİGORTASI FONU GİDERLERİ									
İşsizlik Sigortası Fonu Giderleri	376.000	404.000	1.940.000	5.970.000	5.147.000	2.827.000	4.081.000	3.714.864	4.362.634
Fondan GAP için yapılan transferler			1.300.000	4.141.000	3.664.000	1.184.000	1.305.000		
4: İŞSİZLİK SİGORTASI FONU SOSYAL KORUMA GİDERLERİ (Fondan GAP için yapılan transferler hariç)	376.000	404.000	640.000	1.829.000	1.483.000	1.643.000	2.776.000	3.714.864	4.362.634
E: SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU GİDERLERİ									
Sosyal Yardımlaşma ve D.T. Fonu Giderleri	1.389.548	1.413.757	1.797.080	2.365.039	2.025.667	2.622.413	3.108.558	3.379.412	3.696.688
5: SYDTF SOSYAL KORUMA GİDERLERİ	1.389.548	1.413.757	1.797.080	2.365.039	2.025.667	2.622.413	3.108.558	3.379.412	3.696.688
TOPLAM SOSYAL KORUMA HARCAMALARI:									
MERKEZİ YÖNETİM, SGK, İŞSİZLİK FONU, SYDTF (1+2+3+4+5)	83.391.700	96.708.959	110.544.068	128.496.264	143.070.038	166.684.542	184.151.917	202.876.198	220.711.912
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000	1.426.000.000	1.572.000.000	1.733.000.000
TOPLAM SOSYAL KORUMA HARCAMALARI/ GSYH %	11,00	11,47	11,63	13,49	13,02	12,87	12,91	12,91	12,74

Tablo 2: Sosyal Koruma Harcamalarının Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım, Sağlık Hizmetlerine Yönelik Dağılımları, GSYH %, Özet Tablo

	2006 % GERÇEKLEŞEN	2007 % GERÇEKLEŞEN	2008 % GERÇEKLEŞEN	2009 % GERÇEKLEŞEN	2010 % GERÇEKLEŞEN	2011 GERÇEKLEŞEN	2012 KANUNLAŞAN	2013 BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ	2014 BÜTÇE ÖNGÖRÜSÜ
1.SAĞLIK HARCAMALARI	4,07	4,22	4,44	5,13	4,58	4,44	4,26	4,19	4,05
SGK SAĞLIK HARCAMALARI (Kamu Personeli, Ödeme Gücü Olmayanlar ve SGK diğer harcamaların % 30'u dahil)	2,85	2,88	3,08	3,49	3,13	2,99	3,17	3,16	3,03
Ödeme Gücü Olmayanların GSS Primi							0,29	0,28	0,27
SAĞLIK MERKEZİ YÖNETİM (Yeşil Kart dahil)	1,22	1,34	1,36	1,65	1,46	1,45	1,09	1,03	1,02
Yeşil Kart Harcamaları	0,38	0,46	0,42	0,58	0,45	0,40	0,04		
2. SİGORTA VE EMEKLİLİK ÖDEMELERİ	6,42	6,73	6,62	7,59	7,60	7,62	7,85	7,93	7,91
İŞSİZLİK SİGORTASI FONU	0,05	0,05	0,07	0,19	0,13	0,13	0,19	0,24	0,25
SGK SİGORTA ÖDEMELERİ (SGK diğer harcamalarının % 70'i dahil)	6,37	6,68	6,56	7,40	7,46	7,49	7,65	7,69	7,66
3. SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM	0,50	0,52	0,56	0,77	0,79	0,93	0,80	0,78	0,78
SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM MERKEZİ YÖNETİM	0,14	0,16	0,20	0,27	0,37	0,51	0,59	0,57	0,56
SGK 2022 SAYILI KANUN ÖDEMELERİ (2012'den itibaren Merkezi Hükümet içinde)	0,18	0,20	0,18	0,25	0,23	0,21			
SYDTF	0,18	0,17	0,19	0,25	0,18	0,20	0,22	0,21	0,21
TOPLAM (1+2+3)	11,00	11,47	11,63	13,49	13,02	12,87	12,91	12,91	12,74

Tablo 3: 2008-2011, Çocuğa Yönelik Harcamaları İzleme Tablosu, TL (Eğitim Hariç)

	2008	2009	2010	2011
A. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımlar				
SHÇEK 1 (Doğrudan çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	302.690.330	359.325.497,0	391.509.014	431.598.175
SHÇEK 2 (Dolaylı olarak çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Sosyal Yardım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Aile-Kadın ve Toplum Hizmetleri Dairesi Başkanlığı)	119.599.541	161.618.465	194.262.041	316.208.939
SHÇEK 3 (Özürüli Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın 0-18 yaş grubuna yönelik harcamaları)	174.522.631	371.700.743,7	586.309.055	818.528.403
SYDTF 1 (Doğrudan çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Sağlık Transferleri içinde: Şartlı Nakit Sağlık Transferleri, Eğitim Transferleri içinde: Eğitim materyali yardımı, Öğrenci barınma, taşıma, iiaşe yardımları, Şartlı nakit eğitim transferleri, Millî Eğitim Bakanlığı'na Transferler)	921.525.108	1.126.662.130	959.948.192	1.179.571.556
SYDTF 2 (Dolaylı olarak çocuğun korunmasına yönelik harcamalar: Periyodik Transferler, Mesleki Eğitim ve İstihdama Yönelik Proje Transferleri içinde sosyal hizmet projeleri, Aile Destek Transferleri, Sosyal ve Özel Amaçlı Transferler)	725.532.231	953.464.047	674.511.184	783.587.074
GAP İDARESİ, İNSANI VE SOSYAL GELİŞME KOORDİNATÖRLÜĞÜ (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	3.541.248	2.678.685	3.462.776	4.379.639
SODES (Çocuğa yönelik doğrudan ve dolaylı harcamalar)	9.700.420	31.859.000	63.800.011	77.134.524
1. Toplam Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Harcamaları	2.257.111.509	3.007.308.567	2.873.802.272	3.611.008.310
B. Çalışan Çocuklar				
ÇSGB 1 (Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi'nin çocuğun korunmasına yönelik harcamaları)	412.000	412.000	412.000	562.000
ÇSGB 2 (Teftiş Kurulu'nda görevli iş müfettişleri çocuk işçiliğiyle mücadele giderleri tahmini)	44.826	141.042	229.064	370.000
2. Çalışan Çocuklara İlişkin Harcamalar	456.826	553.042	641.064	932.000
C. Sağlık Hizmetleri				
SGK (0-18 yaş grubuna yönelik tedavi ve ilaç harcamaları)	2.584.633.272	3.625.394.157	4.511.466.000	4.119.780.000
SAĞLIK BAKANLIĞI 1 (Çocuğa yönelik yeşil kart harcamaları)	1.887.249.611	2.567.235.040	2.305.143.649	2.396.346.085
SAĞLIK BAKANLIĞI 2 (Çocuğa yönelik yeşil kart dışı sağlık harcamaları)	2.461.203.618	2.826.383.861	3.043.618.916	3.747.771.743
KAMU PERSONELİ TEDAVİ VE İLAÇ HARCAMALARI (Çocuğa yönelik harcamalar)	273.432.500	392.228.200		
3. Toplam Sağlık Harcamaları	7.164.122.201	9.292.143.358	9.860.228.565	10.263.897.828
D. Adalet Hizmetleri				
ADALET BAKANLIĞI 1 (Çocuk Cezaevi ve Eğitim Evi harcamaları)	21.468.766	22.820.925	25.847.032	31.623.306
ADALET BAKANLIĞI 2 (Çocuk ve Gençlik Denetimli Serbestlik Şubesi bütçesi ve çalışan personel harcamaları)	4.978.224	4.503.528	3.832.992	3.705.444
ADALET BAKANLIĞI 3 (Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme Şubesi'nde çalışan personel harcamaları)	216.000	216.000	216.000	180.000
ADALET BAKANLIĞI 4 (Çocuk mahkemelerine yönelik gerçekleştirilen harcamalar)	21.375.374	23.565.395	26.898.655	29.689.215
ADALET BAKANLIĞI 5 (Aile mahkemelerine yönelik gerçekleştirilen harcamalar)	43.819.518	55.096.558	67.057.209	85.918.789
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (Çocuk Polisi ve Jandarma Çocuk Merkezleri kapsamında çalışan personel harcamaları)	127.944.000	142.416.000	169.272.000	188.208.000
4. Toplam Adalet Harcamaları	219.801.882	248.618.406	293.123.888	339.324.754
ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMA (1+2+3+4)	9.683.849.807	12.604.721.273	13.027.795.789	14.215.162.892
GSYH	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.294.893.000.000
ÇOCUĞA YÖNELİK TOPLAM HARCAMA/ GSYH %	1,02	1,32	1,19	1,10
<i>İtalikler tahmindir.</i>				
Bilgi için				
ÇOCUĞA YÖNELİK EĞİTİM HARCAMALARI				
Okul Öncesi, İlk ve Ortaöğretim harcamaları	19.855.766.000	22.321.682.000	26.194.929.000	30.129.166.000
Çocuğa yönelik eğitim harcamaları/ GSYH %	2,09	2,34	2,38	2,33

Tablo 4: 2006-2012, Gençliğin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Tablosu, TL

	2006 GERÇEKLEŞEN	2007 GERÇEKLEŞEN	2008 GERÇEKLEŞEN	2009 GERÇEKLEŞEN	2010 GERÇEKLEŞEN	2011 GERÇEKLEŞEN	2012 KANUNLAŞAN / ÖNGÖRÜLEN
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI							4.469.119.000
GENÇLİK SPOR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	298.464.000	389.024.000	470.447.000	635.656.000	1.033.337.000	1.167.131.000	
YURTKUR (Merkezi Yönetim bütçesinden transferler)		1.425.083.800	1.536.989.000	2.239.547.000	1.913.625.000	3.006.081.000	
AB EĞİTİM VE GENÇLİK PROGRAMLARI (Türkiye'nin toplam bütçe katkısı)		41.230.000	46.296.000	61.578.000	69.724.000	75.532.000	115.000.000
GAP İDARESİ İNSANI VE SOSYAL GELİŞME KOORDİNATÖRLÜĞÜ (Gençliğe yönelik gerçekleştirilen harcamalar)	1.255.000	1.473.383	3.541.248	2.678.685	3.426.776	4.379.639	4.631.350
YÖK (Üniversitelerde görevli araştırma görevlilerine yönelik burslar)				3.806.000	8.502.000	5.868.049	4.000.000
TÜBİTAK (Gençliğe burs ve destek)	16.970.000	46.150.000	55.880.000	52.350.000	47.650.000	54.420.003	60.000.000
İŞKUR (Gençliğe yönelik AİP harcamaları)			20.597.000	186.883.000	218.546.140	270.620.255	300.000.000
TÜBİTAK (Teknoloji destek programı)			94.000	701.000	904.000	481.706	500.000
BİLİM, SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI (Teknoloji sermayesi desteği)				7.600.000	9.998.853	26.367.403	50.000.000
SODES (Gençliğin güçlendirilmesine yönelik harcamalar)			12.621.000	15.118.450	29.060.755	26.700.889	29.511.358
GENÇLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK TOPLAM HARCAMA	316.689.000	1.902.961.183	2.146.465.248	3.205.918.135	3.334.810.524	4.637.581.943	5.032.761.708
GSYH	758.391.000.000	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.294.893.000.000	1.426.000.000.000
GENÇLİĞİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK TOPLAM HARCAMA / GSYH %	0,04	0,23	0,23	0,34	0,30	0,36	0,35
<i>İtalikler tahmindir.</i>							
Bilgi için							
Üniversitelerin Toplam Örgün ve Yaygın Öğretim Gelirleri (Toplanan Harçlar)			422.308.424	497.631.017	501.436.471	475.751.850	490.478.150
GENÇLERE YÖNELİK EĞİTİM HARCAMALARI							
Ortaöğretim ve Yükseköğretim Harcamaları	9.638.772.000	11.159.089.000	12.850.838.000	15.064.687.000	17.728.850.000	21.370.278.000	25.000.000.000
Gençlere Yönelik Eğitim Harcamaları/GSYH %	1,27	1,32	1,35	1,58	1,61	1,65	1,75

Tablo 5: 2006-2011, Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Tablosu, TL.

	2006 GERÇEKLEŞEN	2007 GERÇEKLEŞEN	2008 GERÇEKLEŞEN	2009 GERÇEKLEŞEN	2010 GERÇEKLEŞEN	2011 GERÇEKLEŞEN
SGK 2022 Sayılı Kanun Çerçevesinde Ödenen Özürlü Aylıkları	537.471.498	843.637.697	1.070.140.836	1.339.241.799	1.495.767.961	1.587.947.782
ÖZÜRLÜLER İDARESİ	3.305.000	4.349.000	4.128.000	5.147.000	5.145.000	8.883.000
SHÇEK (Evde Özürlü Bakım Aylığı ve Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetleri)	66.160.686	141.109.438	528.856.457	1.126.365.890	1.776.694.105	2.480.389.101
SYDTF 1 (Özürlü araç/gereç/tedavi giderleri)	1.994.745	1.673.976	1.754.075	1.206.480	707.907	991.600
SYDTF 2 (Özürlü öğrencileri eğitim kurumlarına taşıma bedeli)	16.563.641	21.075.018	29.276.586	37.337.333	48.840.097	60.590.423
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (Engelliler ayrıştırılmamış muhtaçlık aylığı)		1.076.937	1.207.904	1.079.228	1.161.733	1.313.070
İŞKUR (Özürlülere yönelik istihdam ve mesleki rehabilitasyon harcamaları)	3.534.755	4.349.000	7.974.185	8.092.998	12.026.870	16.087.338
MEB ÖZEL EĞİTİM REHBERLİK VE DANIŞMA HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			258.059.052	294.599.705	353.837.148	500.286.012
MEB ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			812.070.889	861.724.874	959.626.999	1.012.740.282
GENÇLİK VE SPOR GM (Engelli Spor Federasyonlarına aktarılan miktar)			4.150.000	4.250.000	8.200.000	12.425.000
YURTKUR (Engelli öğrencilere yönelik burs)	190.320	108.000	78.720	92.880	64.800	679.920
ÇSGB, Dezavantajlı Gruplar Dairesi, Özürlüler Şubesi harcamaları)				188.000	188.000	263.000
SODES (Gençliğin güçlendirilmesine yönelik harcamalar)				1.800.300	3.893.675	5.390.549
TOPLAM ENGELLİLERE YÖNELİK HARCAMA	629.220.645	1.017.379.066	2.717.696.704	3.681.126.486	4.666.154.295	5.687.981.077
GSYH	758.391.000.000	843.178.000.000	950.534.000.000	952.559.000.000	1.098.799.000.000	1.294.893.000.000
TOPLAM ENGELLİLERE YÖNELİK HARCAMA / GSYH %	0,08	0,12	0,29	0,39	0,42	0,44
<i>İtalikler tahmindir.</i>						

Tablo 6: 2006-2014, Adalet Harcamalarını İzleme Tablosu, Bin TL

A: MERKEZİ YÖNETİM ADALET HARCAMALARI	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 BÜTÇE	2014 BÜTÇE
	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	KANUNLAŞAN	ÖNGÖRÜSÜ	ÖNGÖRÜSÜ
ANAYASA MAHKEMESİ	4.824	5.686	6.441	9.852	10.316	14.088	24.718	26.573	28.501
YARGITAY	34.791	41.714	45.505	52.226	57.488	85.803	103.130	111.629	120.597
DANIŞTAY	25.418	33.197	36.511	40.483	46.476	58.050	70.742	76.206	82.108
SAYIŞTAY	48.412	62.922	76.204	85.573	94.474	120.951	142.162	140.584	147.414
ADALET BAKANLIĞI	1.948.265	2.687.651	2.852.435	3.460.036	3.923.871	5.079.250	5.277.312	5.698.593	6.458.088
HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU						17.027	35.512	37.690	40.171
MALİYE BAKANLIĞI (Adli Yardım)	14.094	15.049	20.644	24.653	26.469	30.295	33.421	35.000	38.000
MALİYE BAKANLIĞI (ÇMK)	121.431	4.525	10.322	12.326	13.235	15.148	16.711	18.000	20.000
AİHM TAZMİNAT ÖDEMELERİ	13.847	26.222	10.392	11.663	33.099	37.137	40.000	40.000	40.000
GENEL BÜTÇELİ KURUMLARIN ADALET HARCAMALARI	2.211.082	2.876.966	3.058.454	3.696.812	4.205.428	5.457.749	5.743.708	6.184.275	6.974.879
TÜRKİYE ADALET AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI (hemen tümü Adalet Bakanlığı'ndan transfer edilmektedir)	2.525	5.564	8.016	7.958	11.176	10.944	11.767	12.564	13.430
CEZA VE İNFAZ KURUMLARI İLE TUTUKLEVERİ İŞYURLARI KURUMU (en az yansı Adalet Bakanlığı'ndan transfer edilmektedir)	648.062	800.465	443.080	816.955	833.086	955.716	772.457	844.669	916.495
ÖZEL BÜTÇELİ KURUMLARIN ADALET HARCAMALARI	650.587	806.029	451.096	824.913	844.262	966.660	784.224	857.233	929.925
MERKEZİ YÖNETİM ADALET HARCAMALARI TOPLAMI (Türkiye Adalet Akademisi'nin tümü ve Ceza ve İnfaz Kurumları ile Tutukleveri İşyurları Kurumu'nun % 50'si hariç)	2.535.113	3.277.199	3.279.994	4.105.290	4.621.971	5.935.607	6.129.937	6.606.610	7.433.127
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000	1.426.000.000	1.572.000.000	1.733.000.000
TOPLAM ADALET HARCAMALARI / GSYH %	0,33	0,39	0,35	0,43	0,42	0,46	0,43	0,42	0,43

İtalikler tahmindir.

Tablo 7: 2006-2014, Askeri Harcamaları İzleme Tablosu, Bin TL

A: İZLENEBİLEN ASKERİ HARCAMALAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 BÜTÇE	2014 BÜTÇE
	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	KANUNLAŞAN	ÖNGÖRÜSÜ	ÖNGÖRÜSÜ
MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI	11.564.269	11.844.535	12.738.527	14.671.177	14.990.343	16.431.258	18.213.672	19.748.009	21.413.298
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	2.629.821	2.771.471	3.233.138	3.771.998	4.158.563	4.551.154	4.913.982	5.252.588	5.636.625
SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI	116.534	169.885	191.172	191.934	222.443	273.464	375.997	401.649	429.997
SAVUNMA SANAYİ MÜŞTƏŞARLIĞI	16.085	21.394	21.736	27.102	31.830	30.772	33.919	36.307	38.939
SAVUNMA SANAYİ DESTEKLEME FONU	1.540.210	1.541.143	2.195.533	2.244.934	2.755.752	3.199.138	3.306.859	3.643.167	4.013.813
B: KISITLI OLARAK İZLENEN ASKERİ HARCAMALAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
MKEK'ya BÜTÇEDEN TRANSFERLER	24.720	39.680	48.000	50.000	52.000	0	92.000	135.000	46.000
KÖY KORUCULARININ MAAŞLARI	312.276	369.024	331.246	372.392	384.186	405.278	420.000	420.000	420.000
GİZLİ HİZMET GİDERLERİ	292.939	354.149	399.196	464.955	547.420	626.713	650.000	700.000	750.000
Başbakanlık Örtülü Ödenek	227.000	266.000	290.982	341.871	390.442	391.683			
TÜBİTAK SAVUNMA İLE İLGİLİ AR-GE	109.380	138.070	180.164	238.345	255.633	286.652	320.000	340.000	350.000
DIŞ KREDİ GERİ ÖDEMELERİ	153.129	123.643	106.019	106.743	85.521	80.695	65.507	46.640	29.025
KKTC'ye ASKERİ AMAÇLI YARDIMLAR	125.000	136.000	136.000	160.000	180.000	185.000	185.000	185.000	185.000
TOPLAM ASKERİ HARCAMALAR (A+B):	16.884.363	17.508.994	19.580.730	22.299.580	23.663.691	26.070.124	28.576.936	30.908.360	33.312.697
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000	1.426.000.000	1.572.000.000	1.733.000.000
ASKERİ HARCAMALAR / GSYH %	2,23	2,08	2,06	2,34	2,15	2,01	2,00	1,97	1,92
C. TAHMİN EDİLEN ASKERİ HARCAMALAR	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TSKGV ASKERİ PROJELER İÇİN GİDER TAHMİNLERİ	18.118	20.091	10.918	49.576	63.414	73.000	80.000	89.000	99.000
SİLAHLI KUVVETLERDEN EMEKLİ SİVİL VE ASKERİ PERSONELİN EMEKLİLİK ÖDEMELERİ TAHMİNİ	2.308.474	2.633.151	2.938.049	3.304.967	3.674.825	4.268.456	4.797.313	5.426.244	6.067.927
SİPRİ UYUMLU TOPLAM ASKERİ HARCAMALAR (A+B+C):	19.210.955	20.162.236	22.529.697	25.654.122	27.401.930	30.411.580	33.454.249	36.423.604	39.479.625
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000	1.426.000.000	1.572.000.000	1.733.000.000
SİPRİ UYUMLU ASKERİ HARCAMALAR / GSYH %	2,53	2,39	2,37	2,69	2,49	2,35	2,35	2,32	2,28

İtalikler tahmindir.

Tablo 8: 2006-2014, İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Tablosu, Bin TL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 BÜTÇE	2014 BÜTÇE
	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	GERÇEKLEŞEN	KANUNLAŞAN	ÖNGÖRÜSÜ	ÖNGÖRÜSÜ
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI (Köy korucularının maaşları hariç)	836.052	1.126.254	1.318.605	1.585.981	2.847.426	2.130.710	2.165.387	2.367.337	2.579.435
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	5.161.782	6.059.708	6.885.824	8.012.844	9.402.756	11.394.398	12.119.314	13.063.703	14.104.445
MİLLÎ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜŞTƏŞARLIĞI	308.405	366.085	415.626	452.779	517.736	609.794	750.942	812.271	877.159
MİLLÎ GÜVENLİK KURULU GENEL SEKRETERLİĞİ	9.640	9.727	10.236	11.295	11.714	13.110	14.377	15.493	16.698
KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİĞİ MÜŞTƏŞARLIĞI					4.304	7.507	19.123	20.141	21.341
Diğer "SAVUNMA HİZMETLERİ" HARCAMALARI	18.108	20.761	20.208	16.925	113.686	155.645	195.779	207.304	219.081
Diğer "KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK" HARCAMALARI	316.576	440.554	538.884	635.532	728.045	966.019	864.523	900.955	957.783
TOPLAM İÇ GÜVENLİK HARCAMALARI	6.650.563	8.023.089	9.189.383	10.715.356	13.625.667	15.277.183	16.129.445	17.387.204	18.775.942
GSYH	758.391.000	843.178.000	950.534.000	952.559.000	1.098.799.000	1.294.893.000	1.426.000.000	1.572.000.000	1.733.000.000
İÇ GÜVENLİK HARCAMALARI / GSYH %	0,88	0,95	0,97	1,12	1,24	1,18	1,13	1,11	1,08

İZLEDİĞİMİZ KAMU HARCAMALARINA İLİŞKİN ŞEFFAFLIK RAPORU

5018 sayılı Kanun'un kamu mali yönetim sistemine getirdiği yenilikler arasında performans denetimi esaslı bütçeleme de bulunmaktadır. Performans denetimi, ayrılan bütçe ve onun harcanması ile ilgili olmayıp, yapılan hizmet için harcanan kaynaklarla elde edilen sonuçlar ve çıktılar üzerinden sorumluların hesap verebilmeleri ile ilgilidir. Hizmete yönelik mali kaynağın kullanılması mevzuata uygun olarak yapılmış olabilir. Kamu idaresi özellikle vermek zorunda olduğu sosyal hizmetleri sunarken hem nitelik hem nicelik açısından başarılı olmak hem de kaynak israfı yapmamak zorundadır. Performans denetimi bu sürecin kontrolü açısından çok önemli bir gerekliliktir. Bu nedenle, performans denetiminin yapılmasını ve performans denetimlerinin mali ve hukuki sorumluluk doğurmasını kamu hizmetlerinin etkilerinin değerlendirilmesinde ve hizmet kalitesinin yükselmesinde önemli buluyoruz.

Ancak 3 Aralık 2010 tarihinde kabul edilen Sayıştay Kanunu'nda, Sayıştay'ın düzenlilik denetimi dışında performans denetimi yapması öngörülmüştür. 6085 sayılı Kanun'un 35'inci maddesinde, Sayıştay'ın yerindelik denetimi yapamayacağı, idarenin takdir yetkisini sınırlayacak ve ortadan kaldıracak kararlar alamayacağı belirtilmiştir. Böylece yeni düzenlemeyle Sayıştay tarafından gerçekleştirilecek performans denetiminin kapsamı daraltılmıştır. Buna ilave olarak Sayıştay, idareleri ve sorumluları performans sonuçlarından dolayı sorumlu tutamayacak, yöneticilerin (sorumluların) sorumlulukları ise düzenlilik denetimi ile sınırlı kalacaktır. Bu kısıtlamalar dikkate alındığında Türkiye'de anlamlı bir performans denetimi yapılabileceğini söylemek güçtür. Bu son gelişme ile kamu harcamalarının şeffaflığı ve denetimi konusunda önemli bir fırsatın kaçtığını düşünüyoruz. Meclis adına bağımsız denetimle görevli Sayıştay'ın görev ve yetkilerinin geliştirilmesi ve sürekli değişen mevzuat çalışmalarının netleşmesi gerektiğini düşünüyoruz. 15 Ağustos 2012 tarihinde yayımlanan yönetmelikte yer alan savunma, güvenlik ve istihbarat ile ilgili kamu idarelerine ait devlet mallarının Sayıştay'ca denetlenmesi sonucu TBMM'ye sunulacak raporların yayınlamasına getirilen izin prosedürü ve duyurulamayacak hususların çok geniş tutulmuş olmasını olumsuz bir gelişme olarak değerlendiriyoruz.

Bununların yanısıra, Platform olarak izlemeye çalıştığımız sosyal koruma, çocuk, gençlik, engelli, adalet ve askeri alanlarda verilere ulaşmakta kısıtlayıcı sorunlarla karşılaşmaktayız. 5018 sayılı Kanun'un önemli katkılarından biri Merkezi Yönetim kapsamındaki idarelerin verilerinin yayınlanması ile ilgili getirdiği kapsamdır. Ancak birçok veriye ulaşım konusunda hâlâ kısıtlar bulunmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS) uyumlu EUROSTAT'ta yer alan 'resmi' sosyal koruma verisi bulunmamakta, Türkiye'deki ilgili kamu kurumları henüz bu veriyi üretmemektedirler. TÜİK'in Eurostat veri tabanına uyum için yaptığı çalışmalar dikkate alındığında, bu verilerin de sistemli olarak üretilen veriler arasında olmasını beklediğimizi vurgulamak isteriz.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Savunma Sanayini Destekleme Fonu'nun verilerinin üç yıllık öngörülerini bütçe gerekçelerinde toplu olarak verilmektedir. Sosyal koruma ve askeri harcamalara yönelik iki kurumun verilerinin ayrıştırılarak verilmemesi şeffaflığın önündeki engellerden biridir. İşsizlik Sigortası Fonu gelir ve giderlerinin üç yıllık öngörülerini yayınlanmamaktadır. İşsizlik Fonu'ndan GAP'a yapılan transferlerin ne amaçla kullanıldığı izlenmemektedir.

Sosyal koruma harcamalarının izlenmesinde mahalli idarelerin verilerinin kayıtlarında eksiklikler ve so-

runlar olduğu bilinmektedir. Mahalli idarelerin sosyal koruma harcamalarına ilişkin resmi verileri çok düşük çıkmaktadır. Bunun nedeni olarak, belediyelerin yaptıkları sosyal koruma harcamalarını doğru başlıklar altında tasnif etmedikleri belirtilmektedir. Özellikle belediyelerin harcamalarında sosyal-kültürel faaliyetlere yönelik harcamalarla sosyal koruma harcamalarının karıştırıldığı, sosyal koruma amacına uygun olarak yapılan ve örneğin yoksullara yönelik gıda harcamalarının fonksiyonel sınıflandırmada “ekonomik işler ve hizmetler” başlığına eklendiği, çocuk merkezleri, engelli merkezleri gibi sosyal harcamaların “dinlenme, kültür ve din hizmetleri” başlığı altında değerlendirildiği gibi yanlışlıkların yapıldığı anlaşılmaktadır. Mahalli idarelerin 5018 sayılı Kanun’un öngördüğü şeffaflık sağlayıcı mali bilgi akışına yönelik altyapıyı geliştirmesi önemlidir.

TOKİ’ye aktarılan kaynaklar özellikle kamunun sahip olduğu arsaların bedelsiz verilmesi şeklinde olmaktadır. Milli Emlak’tan TOKİ’ye kat karşılığı verilen ya da satılanlar dışında bedelsiz olarak verilen arsaların değerinin ne olduğu kamuoyu ile anlaşılır bir şekilde paylaşılmalıdır. Sosyal koruma harcamalarına konut harcamalarını dahil edebilmek açısından TOKİ’nin yaptığı konutlar arasından yoksullara yönelik olanların sayısı ve maliyeti ayrı olarak verilmelidir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 yılının ortasında kurulduğunda 2011 yılı süresince Bakanlığın altında birleşen ŞHÇEK ve diğer kurumların bütçelerini kullanmıştır. Bakanlığın 2011 Yılı Faaliyet Raporu muhtemelen geçiş yılı olması nedeniyle çok kısıtlı bilgi içermektedir ve çocuğa ve engellilere yönelik harcamaların izlenebilmesi açısından çok yetersizdir. Halbuki, SHÇEK’in 2010 yılına kadar yayınladığı faaliyet raporlarında çocuğa ve engellilere yönelik harcamalar tam olarak ayrıştırılabilmekteydi. Bakanlığın 2011 yılı Faaliyet Raporu’ndaki bilgilerin yetersizliğinin 2012 yılından itibaren giderilmesini bekliyoruz. 2012 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı il müdürlüklerinin harcamalarının içinde yer alan çocuk evleri ve engelli bakımevlerine yönelik harcamaların faaliyet raporlarında ayrı biçimde gösterilmesi, çocuk ve engellilere yönelik harcamaların izlenebilmesi için gereklidir.

Harcamalarına ulaşmakta en çok kısıt olan veriler çocuklarla ilgilidir. Sağlık Bakanlığı harcamalarının çocuğa yönelik bölümleri ayrıştırılamamaktadır. Kültür Bakanlığı’nın gençlere yönelik ve çocuklara yönelik harcamaları ayrıştırılamamaktadır. SGK çocuğa yönelik ilaç ve tedavi harcamalarının, Adalet Bakanlığı çocuk ceza ve tevkif evlerinin verileri yazılarak elde edilmiştir. Adalet Bakanlığı çocuk mahkemelerinin, Emniyet Genel Müdürlüğü çocuk bürolarının ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın çalışan çocuklara yönelik proje ve programlarının harcamaları ayrı olarak elde edilememekte, kurumlardan alınan bilgilere göre tahmin edilebilmektedir.

İŞKUR tarafından yapılan harcamaların yaş gruplarına göre dağılımı, YÖK’ün gençlere yönelik burs ve Bilişim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın gençlere yönelik teknoloji sermaye desteği harcamaları yayınlanmamaktadır. Yetkililerden talep edilerek alınabilmektedir. GAP İdaresi İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü yaptığı harcamaları 2007 yılından itibaren “sosyal güvenlik ve sosyal yardım” başlığı altında tasnif etmemektedir. Halbuki Koordinatörlüğün harcamaları sosyal koruma harcamalarıdır. Koordinatörlüğün toplam, çocuk ve gençliğe yönelik harcamaları yazılarak elde edilmektedir.

SODES 2010 yılına kadar internet sitesinden projeleri ile bilgileri projelerin maliyetleri dahil olacak şekilde ayrıntılı bir liste ile yayınlarken 2011 yılında listeyi proje maliyetlerini çıkararak yayınlamıştır. Söz

konusu harcamaların miktarı, çok küçük dahi olsa, 2010 yılına kadar mevcut iken 2010 yılından sonra elde edilememesi nedeniyle izlememizin kapsamı dışında kalmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün muhtaç aylıkları içinden ne kadarının engellilere yönelik olduğu ayrıştırılamamaktadır. İŞKUR'un engellilere yönelik mesleki eğitim için harcadıkları kaynak kurum ile yazışarak alınmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Özürlüler Şubesi'nin harcamaları kurumdaki bilgilere göre tahmin edilmiştir. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Ruh Sağlığı Programları Daire Başkanlığı ve Kronik Hastalıklar, Yaşlı Sağlığı ve Özürlüler Daire Başkanlığı'nın bütçeleri açık ve anlaşılır bir biçimde paylaşılmalıdır.

Adalet harcamalarında kamunun mahkûm olduğu ancak rücu edilemeyen tazminatların miktarını bulmak mümkün olmamıştır. AİHM'e ödenen tazminatlar meclis soru önergesinden alınmıştır, istatistiki bilgi olarak bir yerde yayınlanmamaktadır.

Savunma Sanayi Destekleme Fonu gelir ve giderlerinin üç yıllık öngörülerini yayınlanmamaktadır. Örtülü ödeneklerin harcamalarının ne kadarının askeri harcamalara yönelik olduğu ve gönüllü/ücretli köy korucularına yönelik silah harcamaları ayrıştırılamamaktadır. Üniversitelerin ve diğer kurumların yürüttüğü askeri araştırma geliştirme harcamalarına ulaşamamaktadır. TSK'nın personel mevcudunu ve TSKGV'nin 2010 yılı mali tablosunu açıklaması şeffaflık adına çok önemli bir gelişmedir. Ancak bu gelişmenin devamının sağlanması, bilginin periyodik ve sistematik olarak yayınlanması ve önceki yıllardaki harcamaların da kamuoyuyla paylaşılması demokratik izleme için önemlidir. Türkiye'nin T.C. Hazine Müsteşarlığı üzerinden KKTC'ye aktarılan kaynağın ne kadarının savunma amaçlı olduğu sadece KKTC Maliye Bakanlığı, Hazine ve Muhasebe Dairesi internet sitesinden izlenebilmektedir.

Ayrıca, 2010 Yılı Faaliyet Raporu'na göre Et ve Balık Kurumu, kanatlı hayvan eti satışının tümünü, büyükbaş hayvan eti satışının yarısını TSK'ya yapmıştır. Kurum aynı yıl zarar etmiştir. Et ve Balık Kurumu ve diğer KİT'lerin TSK'ya yaptıkları satışlardan doğan zararların miktarlarını bilmiyoruz. Bu bilgilerde de şeffaflık talep ediyoruz.

Askeri harcama yapan kurumların Meclis'e sundukları ödenek cetvellerinin çok kısıtlı olması uygulanan politikaların değerlendirilmesini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Gerekli verilerin açıklanması güvenlik tehditlerini değil kurumların hesap verebilirliğini artıran bir unsurdur. Örneğin, zorunlu askerliğin getirdiği bütçe yükü, zorunlu askerlerin askerlik süresince çalıştıkları alanların ne olduğu, sınır ötesi ve sınır içi askeri harekâtlara harcanan kaynakların kamuoyu tarafından bilinmesi ve konunun TBMM çatısı dahil kamusal alanda tartışılması ve politika geliştirilmesi için gereklidir. Bu anlamda milletvekillerini daha aktif olmaya davet ediyoruz.

YUKARIDA BELİRTTİĞİMİZ TÜM VERİLERİN YAYINLANMASINI, AYRICA KAMU HARCAMALARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN GÖZETİLEBİLMESİ VE BUNUN STK'LAR TARAFINDAN İZLENEBİLMESİ İÇİN TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇE HAZIRLANMASINI TALEP EDİYORUZ.

SOSYAL KORUMA HARCAMALARINI NASIL İZLEDİK?

Bu çalışmada sosyal koruma harcamalarının hesaplanmasında mümkün olduğu ölçüde Avrupa Birleştirilmiş Sosyal Koruma İstatistikleri Sistemi (ESSPROS) metodolojisine dayanılmıştır. Tablo 1 ve 2 ile ilgili yöntem ve veri kaynakları için *Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu*'ndan yararlanılmıştır (<http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>). Veri kaynakları, Maliye Bakanlığı (BÜMKO, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve Strateji Geliştirme Başkanlığı), Kalkınma Bakanlığı, Hazine, SGK, SYDTF, SODES ve idarelerin faaliyet raporlarıdır.

ÇOCUK HARCAMALARINI NASIL İZLEDİK?

Tablo 3'te yer alan çocukla ilgili harcamaları için yöntem ve veri kaynakları konusunda *Çocuğun Korunmasına Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*'ndan yararlanılmıştır. (<http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>). Çocuğa yönelik harcamaları izlemek için Maliye Bakanlığı (Muhasebat Genel Müdürlüğü, BÜMKO, Strateji Geliştirme Başkanlığı), Kalkınma Bakanlığı (Gelir Dağılımı ve Sosyal İçerme Dairesi), Hazine Müsteşarlığı, SGK, GAP İdaresi (İnsani ve Sosyal Gelişme Koordinatörlüğü), SODES, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi), Adalet Bakanlığı (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Çocuk Denetimli Serbestlik Bürosu ve Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme İşleri Bürosu), Emniyet Genel Müdürlüğü (Çocuk Polisi) verilerinden ve idarelerin faaliyet raporlarından yararlanılmıştır.

GENÇLİK HARCAMALARINI NASIL İZLEDİK?

Tablo 4'te yer alan gençlik harcamalarını izlemek gereken genel ve özel bütçeli idarelerin harcamaları Maliye Bakanlığı; (Muhasebat Genel Müdürlüğü, BÜMKO); diğerleri SODES, YÖK, İŞKUR'den ve idarelerin faaliyet raporlarından alınmıştır. Harçlarla ilgili veriler üniversitelerin gelir cetvellerinden hesaplanmıştır. Tablo 4'te yer alan gençlik ile ilgili harcamaların hesaplama yöntemi ve veri kaynakları *Gençlerin Güçlendirilmesine Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*'nda yer almaktadır (<http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>).

ENGELLİ HARCAMALARINI NASIL İZLEDİK?

Tablo 5'de yer alan engellilere yönelik harcamalar izlemek için gerekli veriler SGK, İŞKUR, Maliye Bakanlığı (Muhasebat Genel Müdürlüğü, BÜMKO ve Strateji Geliştirme Başkanlığı), SYDTF, Çalışma Genel Müdürlüğü Dezavantajlı Gruplar Dairesi ve idarelerin faaliyet raporlarından alınmıştır. Tablo 5'te yer alan engellilerle ilgili harcamaların hesaplama yöntemi ve veri kaynakları *Engellilere Yönelik Harcamaları İzleme Kılavuzu*'nda yer almaktadır (<http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>).

ADALET HARCAMALARININ NASIL İZLEDİK?

Tablo 6’ da yer alan adalet harcamalarının izlenmesinde *Türkiye’de Adalet Harcamaları ve Uluslararası Karşılaştırmalar* başlıklı çalışmadan yararlanılmıştır. Veri kaynakları Maliye Bakanlığı (BÜMKO, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve Strateji Geliştirme Başkanlığı) ve idarelerin faaliyet raporlarıdır.

ASKERİ VE İÇ GÜVENLİK HARCAMALARINI HARCAMALARINI NASIL İZLEDİK?

Tablo 7’da askeri harcamaların hesaplanmasında mümkün olduğu ölçüde İsveç Stockholm Barış Enstitüsü’nün (SIPRI) metodolojisine dayanılmıştır. **Tablo 7** ve **8**’de yer alan verilerle ilgili yöntem ve veri kaynakları için *Askeri ve İç Güvenlik Harcamalarını İzleme Kılavuzu*’ndan (<http://stk.bilgi.edu.tr/stkButce.asp>) yararlanılmıştır. Veri kaynakları Maliye Bakanlığı (Muhasebat Genel Müdürlüğü, BÜMKO, Strateji Geliştirme Başkanlığı), Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK, TSKGV ve Hazine’dir.

Bu proje imzası bulunan kurumlar tarafından finanse edilmiştir.

Proje koordinasyon ve iletişim

Nurhan Yentürk, Bilgi STK, yenturk@bilgi.edu.tr

Laden Yurttagüler, Bilgi STK, laden@bilgi.edu.tr

Çalışma grupları ile iletişim

Sosyal koruma, Nurhan Yentürk, Bilgi STK, yenturk@bilgi.edu.tr

Çocuk, Ayşe Beyazova, ÇOÇA, abeyazova@bilgi.edu.tr

Askeri, Evrim Çoksöyler, TÜSEV, evrim.coksoyler@gmail.com

Gençlik, Burcu Oy, Gençlik Çalışmaları, burcu.oy@bilgi.edu.tr

Engelli, Volkan Yılmaz, SPOD, volkan.yilmaz@ymail.com

Adalet, Hande Özhabes, Şeffaflık Derneği, hozhabes@seffaflik.org

ÇEŞİTLİ HARCAMALARIN GSYH'YA ORANI

